

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«Міграційна криза 2021 року на кордоні Республіки Білорусь та
ЄС та її наслідки для України»**

Виконав студент II курсу, групи ЗМНБ-21
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Вовк Олег Омелянович

Керівник – кандидат історичних наук, доцент
Санжаревський Олег Іванович

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України Рівненського
державного гуманітарного університету

Пальчевський Руслан Степанович

Робота допущена до захисту (протокол № __ засідання кафедри національної
безпеки та політології від _____ 2022 року

Завідувач кафедри національної безпеки

та політології: _____

Микола Романов

Острог – 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико – методологічні основи вивчення міграції..	7
1.1 Поняття міграції та її класифікація	7
1.2 Умови що сприяють міграції.....	17
1.3 Методологічні засади дослідження міжнародної міграції.....	25
Висновок до розділу 1.....	31
Розділ 2. Міграційна криза: її проблеми та методи вирішення..	33
2.1 Причини та проблеми міграційної кризи та їх вплив на безпеку країн.....	33
2.2 Міграційна криза: необхідні дії для забезпечення національної безпеки держав.....	40
2.3 Міграційна криза як нова зброя (Північна Африка, Сирія).....	46
Висновок до розділу 2.....	52
Розділ 3. Міграційна криза на кордоні Білорусі та ЄС (Польща, Литва).....	53
3.1 Керована міграція, використання території Республіки Білорусь Росією, як тиск на Європейські держави.....	53
3.2 Механізми, які використовують Росія та Білорусь по відношенню до суміжних держав для провокування міграційної кризи.....	60
3.3 Наслідки для України, у зв'язку з міграційною кризою на кордоні ЄС та Білорусі.....	65
Висновок до розділу 3.....	70
Висновки.....	71
Список використаних джерел та літератури.....	73

Вступ

Актуальність дослідження. Останнім часом ми можемо спостерігати, що міграційні процеси є однією з основних тенденцій сучасного світу. Вони зумовлені певними чинниками, перш за все: снага людей до кращого життя, пошуку кращої роботи, але більшість людей їдуть зі своєї держави, щоб отримати порятунок, і захистити своє життя від війни. Військові конфлікти в Ірані, Сирії, Судані, Афганістані, країнах Африки, а також збройна агресія Росії проти України, є найбільшими рушіями міграції. Найбільший потік мігрантів, до 2022 року, був у 2015 – 2017 роках, саме тоді до країн Європи приїхало понад 4 мільйони людей, що створило міграційну кризу.

Міграційні процеси, які спровокували кризу, змусили світ задуматися про них і почати діяти, тому що мігранти здійснюють величезний вплив на країни, в які вони переїжджають. Але в умовах сьогодення, міграційна криза потребує нових шляхів для її подолання, а посилення кордону, встановлення загороджувальних парканів, залучення армії, створення таборів для біженців, не дає змогу ефективно боротися з міграцією. Тому можна сказати, що країни Європи на даний момент не можуть ефективно впоратися з цим явищем.

Зі сказаного вище, актуальність мого дослідження визначається аналізуванням впливу міграційної кризи на кордоні Республіки Білорусь та Європейського Союзу, шляхи її подолання, а також, які були наслідки для України.

Стан наукової розробки теми. Проблема міграції привертає увагу вітчизняних науковців, зокрема, це дослідження В.О. Іваценка, В.В. Коваленка, В.І. Кривенка, О.В. Кузьменка, В.М. Куц, О.А. Малиновської, В.О. Новік, А.М. Черняк, а також зарубіжних учених: М. Вейнера, Р. Вольвенда, Р. Епплярда, С. Колінсона, С. Спенсера, І. Рів'єра, М. Пуглі, Р. Плендера, Дж. Солта, Р. Хавсмана.

Серед наукових досліджень проблем міграційної політики та протидії нелегальній міграції, можна згадати роботи О. Малиновської, О. Чуприни, К. Соколецької, О. Санчина, Т. Огневої та О. Відлер.

Мета роботи: Дослідити, що являє собою міграційна криза, її проблеми та наслідки для України у випадку міграції на кордоні Республіки Білорусь та ЄС 2021 року.

Поставивши мету, виникають наступні **завдання:**

- дослідити, які умови створюють і провокують міграцію;
- охарактеризувати методологічні засади впливу міжнародної міграції на державу;
- з'ясувати причини та проблеми міграційної кризи та їх вплив на безпеку країн;
- дослідити, що є міграційна криза та які дії необхідні для забезпечення національної безпеки держав;
- проаналізувати міграційну кризу, як нову зброю;
- дослідити механізми, які використовують Росія та Білорусь по відношенню до суміжних держав для провокування міграційної кризи;
- проаналізувати наслідки для України, у зв'язку з міграційною кризою на кордоні ЄС та Білорусі.

Об'єктом виступають міграційні процеси.

Предметом дослідження є міграційна криза 2021 року на кордоні Республіки Білорусь та ЄС та її наслідки для України.

Хронологічні рамки дослідження: друга половина 2021 - перша половина 2022 року. Міграційна криза на кордоні Білорусь та ЄС почалася 7 липня 2022 року і тривала до січня 2022 року.

Джерельна база роботи (документи): Важливою складовою джерельної бази дослідження є нормативно – правові акти, які мають визначати міграційну політику держави. Дублінська конвенція 1990 року, Конвенція про

статус біженців 1951 року, Європейський пакт про імміграцію та притулок. Серед основних вітчизняних нормативно-правових актів з визначеної проблематики можна назвати Конституцію України, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закон України «Про біженців», постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України».

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження складається з історичного та порівняльного підходу. Були використані загальнонаукові методи: аналіз і синтез, узагальнення, історичні і систематичні методи, індукція і дедукція, термінологічні підходи.

В межах історичного підходу використано термінологічний принцип, де визначено основні поняття, що були використані під час написання наукової роботи. Методи теоретичного рівня, а саме аналіз і синтез, узагальнення, індукція і дедукція були використанні для дослідження і аналізу зібраних фактів, прогностичний метод дозволив сформулювати основні прогнози вирішення міграційної кризи на кордоні Республіки Білорусь та ЄС, метод узагальнення дозволив розглянути саме складності та суперечливості міграційних процесів, статистичний метод допоміг здійснити обробку і узагальнення статистичних даних та їх висвітлення у статистичних даних.

Наукова новизна. Проблема міграційних процесів, наплив біженців у Європу може нести небезпеку економічному, соціальному, правовому життю населення. Під час написання наукової роботи мною було проаналізовано причини міграційних процесів, що створюють міграційну кризу, наслідків, які вони за собою несуть, та шляхів їх подолання.

Практичне значення. Матеріали даної наукової роботи можуть бути використані, як методологічний матеріал для майбутнього розвитку даної теми, у навчальному процесі ЗВО для семінарських занять, для формування наукового базису у студентів у галузі національної безпеки, політології, історії

і міжнародних відносин. Матеріали дослідження можна також спрямувати для написання доповідей, статей тощо.

Структура. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує позиції.

Розділ 1. Теоретико – методологічні основи вивчення міграції

1.1 Поняття міграції та її класифікація.

Міграція це достатньо відоме явище, яке почало існувати ще з початку існування людства. На сьогодні вона відіграє важливу роль в сучасному геополітичному світі, і має величезний вплив на політичне, економічне, соціальне, а головне на національну безпеку будь – якої держави. Міграційні процеси є неминучим явищем, які існували і будуть існувати, тому потрібно розглянути, що собою являє міграція та зрозуміти причинно-наслідкові процеси.

Поняття «міграція», з латинського слова *migratio*, означає переміщення чи переселення. Соціологічний словник позначає міграцію як «географічне переміщення індивідів чи груп індивідів, тобто мобільність людей в географічному просторі».¹

Дослідники трактують поняття міграція по-різному. Так, С. Каслс розділяє внутрішню і міжнародну міграцію. Міграцією він називає перетин кордону політичної чи адміністративної одиниці, внутрішньою міграцією — рух з одного ареалу (провінції, округу чи муніципалітету) в інший в межах однієї країни, а міжнародною - перетин кордонів, які відділяють одну з близько 200 існуючих у світі держав від іншої, вважаючи при цьому міграцією тільки переселення на певний період часу, мінімально на півроку чи рік.²

А. Романюк говорить про офіційну та нелегальну форми міграції: офіційна – коли людина змінює місце свого постійного проживання,

¹ Geist B. Sociologicky slovník. — 1992. — 580 ст.

² Каслс С. Глобальные тенденции и проблемы. Международная миграция в начале XXI века: глобальные тенденции и проблемы // Международный журнал социальных наук. — 2001. — № 032. — Ст. 27 - 42.

включаючи і переїзд на постійне проживання за кордон, на підставі офіційного дозволу сторони, яка приймає; нелегальна міграція – коли такого дозволу немає.³

М. Пулен розглядає міграцію у просторовому й часовому вимірах. З точки зору просторового виміру, «міжнародна міграція - це зміна країни звичного місця проживання», тобто місце виїзду та в'їзду - дві різні країни, а в ході міграції перетинається, як мінімум, один кордон. Часовий критерій пов'язаний з визначенням звичного місця проживання індивіда, для чого встановлюється тривалість та причини проживання у відповідному місці.⁴ На мою думку, недоліком цього терміну є те, що воно стосується тільки зовнішньої міграції.

В. Шелюк пропонує дещо ширше визначення міграції: «Міграція — це поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень».⁵

Досить цікавим є визначення А. Сові: «Стосовно населення термін «міграція» відповідає будь-якому переміщенню досить великої кількості людей, за винятком пересування військових частин».⁶ Слова автора є доволі дискусійними, тут постає питання, чи варто враховувати військові частини населення, чи краще віднести їх лише до військового потенціалу держави. Тому зарахування цих потоків до міграції було б помилковим, тому що це вважається, переміщенням людей, як військової могутності держави, але з іншої – це таке ж саме переміщення людей, як інші. Тому я не зовсім згідний з думкою А. Сові.

³Романюк А. Міграційні процеси у Львівській області // Українські варіанти. — 1997. — № 2. — Ст. 21 - 25.

⁴Пулен М. Источники данных для измерения международной миграции в странах Центральной Европы // Международная миграция населения: Россия и современный мир. — Москва: МАКС Пресс, 2000. — Вып. 5. — Ст. 14 – 37.

⁵Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи // Перспективи. — 2001. — № 3 (15). — Ст. 45 - 50.

⁶Сови А. Общая теория населения. Т. 2: Жизнь населения / Пер. с франц. Ф. Р. Окуневой. — М.: Прогресс, 1977. Ст — 520.

Отже, можна зробити висновок, що міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий рух осіб або груп осіб, з однієї країни в іншу, за наявності або без неї законних підстав на певний термін чи назавжди, що може вести за собою зміну постійного проживання. Міграція включає в себе еміграції та імміграцію. Мігрант – це особа, яка здійснює міграцію.

Мігрант – це особа, яка проживає в чужій країні більше одного року, незалежно від причин міграції (добровільних чи недобровільних) і методів міграції (легальних або нелегальних).⁷

Згідно з визначенням Організації Об'єднаних Націй, «мігранти – це ті, хто змінює своє місце проживання на певний проміжок часу, не враховуючи бізнесменів чи туристів».⁸

Глосарій з МОМ (Міжнародна організація з міграції) надає термін, що мігрант «стосується всіх випадків, коли рішення про міграцію приймається добровільно для особистої зручності без впливу зовнішнього примусового фактора».⁹

За своєю суттю міграційні процеси мають політичні та соціальні фактори, і саме це є підставою для аналізу та практичної оцінки їх впливу на соціально – політичний розвиток суспільства та держави. Міграція населення, повинна відповідати певним критеріям, тому що переміщення людей може вважатися впливовим чинником, що знаходиться під контролем держави чи групи держав. До міграції також можна використати критерій, який передбачає переміщення переселенців, особливо, якщо їх життю та здоров'ю загрожує

⁷ Солодько А., Фітисова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. URL: <https://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryzav-yes-statystyka-taanaliz-polityky>.

⁸ People on the move: migration and mobility in the European Union. Belgium: Bruegel, 2018. Blueprint series 28. Volume XXVIII. 190 p. URL: https://www.bruegel.org/wpcontent/uploads/2018/01/People_on_the_move_ONLINE.pdf

⁹ Glossary about migration. URL: http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf

небезпека з метою тимчасового притулку, в умовах надзвичайного стану, або навпаки в умовах пошуку сталого, високого заробітку.

Якщо вже було сказано, міграція поділяється на еміграцію, тобто виїзд людей та імміграцію відповідно в'їзд. В деяких джерелах під терміном «міграція» розуміють процес територіального переміщення груп населення, процес зміни місця сталого проживання індивідів чи груп індивідів, яке виражається у переміщенні в інший географічний регіон країни або іншу країну. За аналізом довідкової літератури виникають підстави для таких висновків. Перше, варто розрізняти в межах термінах «міграція» еміграцію (виїзд) та імміграцію (в'їзд). Друге, міграцію варто розділяти на внутрішню (переселення в межах однієї держави) та зовнішню (переселення з однієї держави до іншої).¹⁰

Еміграцію в науковій літературі найчастіше називають:

1. Місце або час проживання за межами батьківщини після такого переселення;
2. Добровільне чи вимушене переселення в іншу країну для постійного або тимчасового проживання, за яким прослідковуються політичні, економічні, релігійні фактори;
3. Сукупність емігрантів, що перебувають в певній країні.

Імміграція – в'їзд іноземців до певної країни на постійне або тимчасове проживання, зумовлений економічними, політичними, етнічними, релігійними та іншими причинами, а еміграція – вимушене або добровільне переселення корінних мешканців з Батьківщини до іншої країни на постійне проживання чи на деякий час з політичних, соціальних, економічних, релігійних та інших причин.¹¹

¹⁰ Бортник Н., Єсімов С., Мороз Н. Міграційні процеси: поняття, сутність, сучасний стан. 2017. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal_paper/2018/jun/13306/12.pdf

¹¹Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-17837>

У літературі найчастіше називають такі види міграції:

- Зовнішня (міжконтинентальну та континентальну) та внутрішня;
- Організована та неорганізована;
- Тимчасова та постійна.

Тимчасові в свою ж чергу поділяються на: маятникові, циклічні та епізодичні.

Під маятиковою міграцією розуміють щоденні та щотижневі поїздки до місць роботи, навчання, що розміщені і різних населених пунктах. У маятникових міграціях бере участь значна частина міського й сільського населення. Радіус маятикової міграції для великих міст дорівнює близько 40—70 км, для середніх — 25—30 км. Маятикова міграція задовольняє матеріальні та соціальні потреби, але приводить до надмірної втоми, бо пов'язана також з витратами вільного часу мігрантами, що скорочує можливості їх відпочинку і відновлення сил, виховання дітей, підвищення освітнього і культурного рівня тощо.

Циклічна або сезонна міграція – це переміщення осіб до місця тимчасової роботи та перебування на певний термін із збереженням можливості повернення до постійного місця проживання.

Епізодична міграція являє собою ділові, культурно-побутові, рекреаційні та інші поїздки, що здійснюються нерегулярно у часі.¹²

Згідно з класифікацією міжнародної міграції ООН, визначається п'ять її основних різновидів:

- 1) іноземці, що приїжджають у країну для навчання;
- 2) мігранти, що приїжджають на роботу;
- 3) мігранти, що приїжджають для об'єднання або створення нових сімей;

¹² Міграційні процеси: сутність, причини, види та показники міграції. URL: <https://buklib.net/books/27309/>

4) мігранти, що приїжджають для постійного поселення;

5) іноземці, яких допускають у країну з гуманітарних міркувань (біженці, особи, що шукають притулку тощо).

Навчання є основним рушієм міжнародної міграції. За даними ЮНЕСКО, у 2017 році понад 5,3 млн студентів переїхали до університетів чи інших вищих навчальних закладів. Шість країн – США, Велика Британія, Австралія, Франція, Німеччина та РФ – приймають найбільшу кількість іноземних студентів. Загалом навчання за кордоном передбачає поїздки для здобуття вищої освіти – наукового ступеня чи вище – і зазвичай є тимчасовим, адже візи або дозволи на проживання, як правило, обмежені у часі. Однак деякі країни заохочують кваліфікованих випускників залишатися довше і приєднуватися до робочої сили. Іноземні студенти платять за навчання, і оскільки вони здебільшого отримують вищу освіту, то загалом сприймаються як висококваліфіковані та корисні для місцевої економіки.¹³

За даними Міжнародної організації праці, 59% світового мігрантського населення становлять трудові мігранти. Це не обов'язково означає, що єдиною причиною їхньої міграції було працевлаштування, – це означає, що вони виконують оплачувану роботу в новій країні проживання. Трудова еміграція – люди, які виїхали або виїжджають на роботу до іншого місця.¹⁴

Сімейна міграція – право на сімейне життя є невід'ємною частиною міжнародних прав людини, проте це право мігрантів зовсім по-різному забезпечується в різних країнах. Більшість країн визнають право на перевезення певних членів сім'ї до країни, хоча і з обмеженнями. Так, хоча багато країн дозволяють дитині, яка не досягла 18 років, приєднатися до своїх батьків у країні призначення. Тим не менше, возз'єднання сім'ї становить одну з найбільших категорій усієї імміграції до ЄС з країн, що не входять до їх

¹³ Висвітлення питань міграції. // Міжнародним центром із розвитку міграційної політики. 2021. Ст. 193. URL: https://www.icmpd.org/file/download/52785/file/MOMENTA%2520Manual_UA

¹⁴ Там само

складу. Значною мірою це є результатом посилення обмежень для трудових мігрантів з країн за межами ЄС.

Деякі мігранти мають право проживати в державі, оскільки вони є членами сім'ї громадянина цієї країни або мігранта, який має законне право постійно проживати там. Такі випадки можна позначити як «возз'єднання сім'ї» мігрантів. Деяких сімейних мігрантів зазвичай називають «утриманцями». Зазвичай це особи, які отримують право на в'їзд до країни як члени сім'ї осіб, які самі є мігрантами з обмеженим (тимчасовим) правом залишатися в цій країні – хоча цей термін також іноді вживається для означення мігрантів із категорії возз'єднання сім'ї. Сімейна міграція зазвичай має постійний характер за міграцію з метою навчання чи працевлаштування і є важливою частиною процесу формування діаспорних спільнот.¹⁵

Біженці та безпритульні становлять окрему групу людей для Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, тому що вони залишили свої оселі через серйозні загрози їх життю і свободам. УВКБ ООН наголошує, що є ризик стирання межі, яка відокремлює біженців, які переселились в країну для збереження життя чи свобод від інших груп мігрантів, які переселились з однієї країни в іншу з певних причин, зазвичай по причині соціально-економічного характеру.¹⁶

Потрібно розуміти, що біженцем є будь-яка особа, яка в силу цілком обґрунтованих побоювань стала жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, яка перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань.¹⁷

¹⁵Міграція та мігранти. 2021. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/migration>

¹⁶Там само

¹⁷«Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> Дата звернення: 1.10.2022.

Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців визначає внутрішньо переміщених осіб (ВПО) як людей, які «...не перетнули міжнародний кордон у пошуках прихистку, але залишились у своїх рідних країнах. Навіть якщо вони рятувались з тих же причин, що й біженці (збройні конфлікти, загальне насильство, порушення прав людини), ВПО юридично залишаються під захистом власного уряду».¹⁸

За тривалістю міграції розрізняють, за А. Адеподжу:

- короткотермінові (менше двох років);
- середньо термінові (від двох до десяти років);
- довготермінові (більше десяти років);
- постійні (понад двадцять років).¹⁹

За правовим статусом міграції поділяються:

1. Легальні. Цей вид міграції означає, що цей перетин міжнародного кордону відбувається на законних підставах, за наявності візи на певний термін, або при перебуванні в іншій країні, продовження терміну її дії.

2. Нелегальні. Це коли люди в'їжджають та залишаються у країні, не маючи офіційного дозволу на в'їзд.

3. Напівлегальні. Це мігранти, які в'їжджають на законних підставах у країну, але за певних обставинах залишаються там, зазвичай після закінчення терміну дії візи, або ж їдуть в іншу державу легально та влаштовуються там на роботу, маючи тільки туристичну візу.²⁰

Міграцію також розрізняють за способом реалізації на стихійну, що означає вільну міграцію однієї особи, або цілої сім'ї, в якесь обране ними

¹⁸ Міграція та мігранти. 2021. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/migration>

¹⁹ Адеподжу А. Взаимосвязь между внутренней и международной миграцией: африканская действительность // Международный журнал социальных наук. — 1999. — № 024. — Ст. 101 – 111.

²⁰ Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка. — Київ: Довіра, 1998. — 912 ст.

місце; організовану, тобто колективну міграцію, яка санкціонована вищим державним або приватним органом; ланцюгову, де міграція організована родичами або знайомими, що вже виїхали за кордон і сформували неформальні соціальні мережі, які полегшують в'їзд своїм землякам, наданням їм інформації, фінансової допомоги, пошуку житла та роботи на новому місці.²¹

За кількістю осіб міграцію варто виокремити в такі групи:

- Групову (міграція групи людей, що походять з однієї місцевості, і спрямовуються в одне місце);
- Сімейну (переміщення цілих сімей за межі країни на певний термін або назавжди);
- Осібну (міграція однієї особи на певний період або на постійне місце проживання).

За критерієм повторюваності міграцію класифікують на:

- 1) Одичну - це на певний період або на постійне місце проживання;
- 2) Повторювану - це тривалі поїздки в одне і те ж або в різні місця, які повторюються з певною періодичністю;
- 3) Епізодичну - відрядження або такого ж характеру поїздки, які не є регулярними і відбуваються переважно в різних напрямках.

Міграція за відстанню поділяється на два типи:

- внутрішню - перетин адміністративно-територіальних кордонів у межах однієї держави;
- міжнародну - перетин адміністративно-територіальних міждержавних кордонів або, як зазначає М. Пулен, «зміну країни місця проживання».²²

²¹ Huntington S. P. Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładów światowego.— Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie, 2000.

²² Пулен М. Источники данных для измерения международной миграции в странах Центральной Европы // Международная миграция населения: Россия и современный мир.— М.: МАКС Пресс, 2000.— Вып. 5.— Ст. 14—37.

Міжнародну міграцію умовно поділяють на міжконтинентальну та континентальну.²³ До цих видів варто додати також регіональну, оскільки за розмірами континенти не завжди співмірні, а регіон - значно вужче поняття.

Отже, міграція має доволі широке поняття, це ми спостерігали, коли аналізували авторів та їхнє бачення щодо цього терміну. Незважаючи на це все, створилася певна класифікація, яка дозволяє поділити дане поняття на певні категорії. Беззаперечно, що з розвитком міграційних процесів, які досить добре розвиваються, з'являються нові її види, відповідно до цього класифікацію потрібно буде розширювати та удосконалювати.

²³ Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка. — К.: Довіра, 1998. — 912 ст.

1.2 Умови, що сприяють міграції

Умови зростання обсягів міжнародних міграційних переміщень, як і змін їх сутнісних характеристик, є передусім результатом глобалізаційних процесів. Зняття перешкод на шляху вільної торгівлі, зростання політичної, економічної, соціальної взаємозалежності між державами, що виявляється у формуванні транснаціонального бізнесу та міжнародного ринку праці, інтернаціоналізації науки, освіти, інформації, небаченому розвитку комунікацій, мали вирішальне значення для динаміки та обсягів міграцій населення. У контексті глобалізації міжнародна міграція виступає і як провокуючий момент, і як результат глобальних змін.²⁴

Щоб зрозуміти які чинники обумовлюють міграцію, потрібно враховувати різні аспекти, а саме: психологічні, моральні, соціальні тощо. Якщо ж говорити про умови міграції, то можна виділити три основних групи (див.рис.1.1).

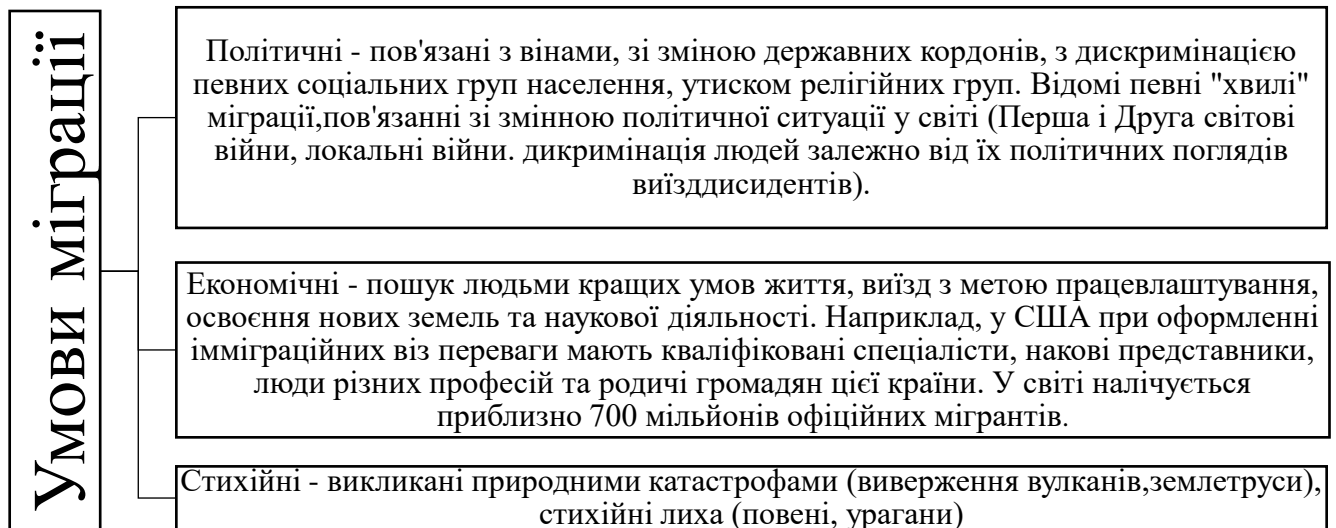

Рисунок 1.1

Примітка. Побудовано за даними. ²⁵

²⁴ Римашевская Н.М. Население и глобализация / [Римашевская Н.М., Галецкий В.Ф., Овсянников А.А. и др.]. – Москва, 2004.

²⁵ Міграція населення. URL:

Окрім цього, процес загострення причин, що спонукають людей до міграції, формується під дією зовнішніх і внутрішніх причин. До прикладу, до зовнішніх причин слід віднести різке погіршення умов життя у місці проживання у зв'язку з суспільними подіями, політичним переслідуванням, неврожаєм. Досить часто міграція відбувається і з внутрішніх причин: у зв'язку з нездатністю індивіда до адаптації в наявних умовах, завищеним рівнем домагань, відсутністю можливостей для кар'єри, незадоволеність індивіда: своїм місцем чи своїм становищем. Прикладом цього може бути, коли багато здібних людей переїжджає із сільської місцевості в місто, тому що не можуть отримати в селі вищу освіту або знайти престижну роботу, реалізувати себе. Тому, якщо людей таке життя не задовольняє, вони - мігрують.

У зв'язку із загостренням цих причин у людей формується мотив міграції, що створюється під дією чотирьох послідовних процесів:

- незадоволеність умовами свого життя;
- виникнення ідеї змін;
- уява абстрактного образу нового місця життя та кращої долі;
- виникнення ідеї переміщення.

В спрощеному вигляді схема міграції зображена нами на рис. 1.2. Спочатку відбувається процес загострення причин, що спонукають людину до міграції, далі формується мотив міграції, зазвичай це пошук благополучного життя, як матеріального так і безпечного, після цього формується пошук оптимального рішення, далі безпосередньо відбуваються дії, і на кінець зміни.

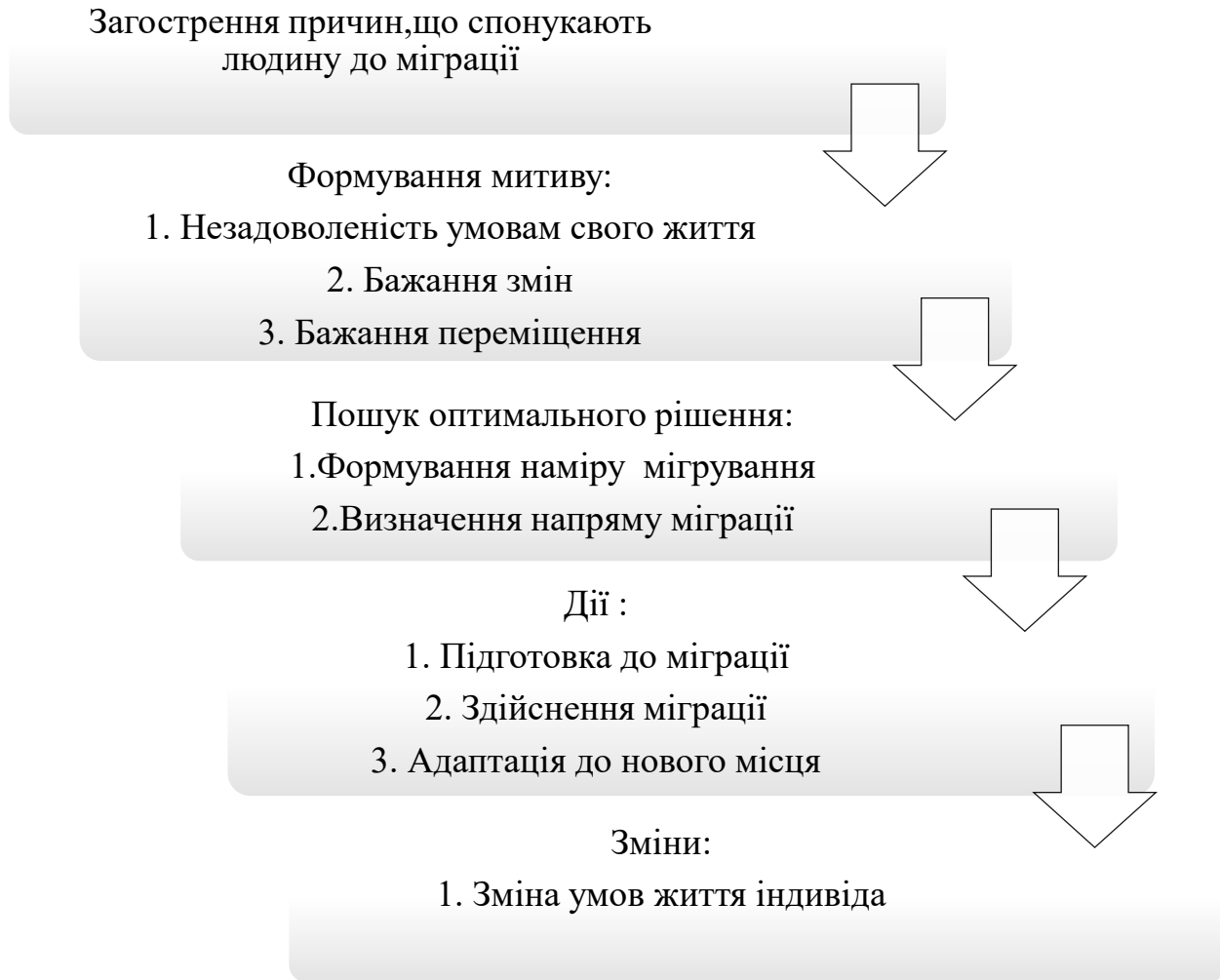

Рисунок 1.2

Примітка: Побудовано за даними.²⁶

На сьогодні, головним мотивом міграції є економічний, це зумовлено тим, що багато людей не можуть знайти хорошої роботи у себе в країні, яка б забезпечила їм гідний рівень життя, тому змушені шукати роботу на міжнародному ринку праці. В наслідок цього покращуються умови життя, зростають доходи, рівень освіти населення, що забезпечує доступ до інформації та наявності грошових коштів, необхідних для переїзду. З підвищенням добробуту зменшується смертність, передовсім дитяча. Це призводить до швидкого зростання чисельності молоді, яка стикається зі

²⁶Міжнародна міграція. [електронний ресурс].- Режим доступу:
<https://philarchive.org/archive/SAR-36>

значними труднощами у пошуках гідної праці вдома і вирушає за кордон.²⁷ Хоча буває так, що безробіття в країні немає, але глобалізація спонукає людей до міграції, несучи нові потреби, які складно задовільнити у місцях де вони проживають.

Якщо ж говорити про психологічні та моральні явища, які впливають на індивіда, то це зазвичай заздрісність та прагнення до матеріального благополуччя без трудових зусиль.

На національному та глобальному рівні важливу роль відіграє соціальна нерівність, яка є вагомим чинником міграції. Нерівність розвитку певних держав та регіонів та диспропорція у величині заробітку є досить значною.

Вагомим чинником інтенсивності міграцій є демографічний дисбаланс. Населення планети за останні 61 рік більш ніж подвоїлося (3 млрд у 1960 р. і 7,837 млрд у 2021 р.), проте – нерівномірно. В Африці південніше Сахари населення збільшилося в 4,4 рази, на Близькому Сході та в Північній Африці – в 4 рази.

Зміна клімату, стихійні лиха відіграють велику роль у динаміці міграційних переміщень. На думку багатьох вчених, у майбутньому значення екологічних причин міграції лише зростатиме. Проте вже нині кліматичні зміни та спричинені ними природні катаклізми призводять до масових вимушених міграцій. За даними Центру моніторингу внутрішнього переміщення, у 2019 році майже 25 мільйонів людей у 140 країнах світу змінили своє місце проживання через повені та екстремальні погодні явища. Очікується, що з часом кліматичні зміни впливатимуть на інтенсивність та географію міграції. Якщо вже зараз не почати вживати заходів, до 2050 року у всьому світі буде 143 мільйони внутрішніх кліматичних мігрантів.²⁷

²⁷ У Міндовкїллі обговорили питання впливу зміни клімату на міграцію населення від 05.07.2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-mindovkilli-obgovorili-pitannya-vplivu-zmini-klimatu-na-migraciyu-naselennya>
Дата запиту 01.11.2022.

Більшість людей зазвичай переміщуються в межах власної країни, однак чимало тих, хто прямує за кордон. Найчастіше екологічні ситуації спричиняють міграцію в комплексі з іншими чинниками. Так, у багатьох випадках бідність, яка штовхає людей до пошуків кращих умов життя за кордоном, є наслідком занепаду довкілля. Однак бідність може посилити екологічні проблеми, оскільки вона змушує людей виснажувати водні, лісові та земельні ресурси, що призводить до непоправних змін екосистеми.

Ще однією умовою міжнародної міграції є політичні чинники. Її інтенсивності сприяли:

- відкритість більшості держав світу;
- зростання вимог до забезпечення прав людини, у тому числі, до права на свободу вільного пересування;
- діяльність правозахисних та інших міжнародних організацій.

Окрім цього, діяли й інші геополітичні перетворення кінця XX століття, які були більш масштабними, а саме:

1. розпад СРСР;
2. суспільно-політичні реформи у країнах колишнього радянського блоку;
3. відкриття Китаю зовнішньому світу.

Ці події створили можливості для міграції, які раніше штучно утримувалися режимами в межах національних кордонів.

У 1990-х роках відбувалися кардинальні суспільні трансформації, які супроводжувалися політичними, економічними та міжетнічними конфліктами. Тому досить часто відбувалися вимушені міграції. Нажаль, ми це можемо поспостерігати і у XXI столітті війни, збройні конфлікти, іноземні агресії, які залишаються до сих пір чинниками міграційних процесів. Міграційна політика країн, як приймають та країн походження, також чинить вплив на потужність і склад міграційних потоків. Багато країн світу, які мають

значний людський потенціал, проте бідні на природні ресурси, відстають в індустріальному розвитку, та не мають перспектив щодо експорту, то зазвичай, більшість з них, спеціалізуються на торгівлі робочою силою, до прикладу, Бангладеш, Філіппіни, які стимулюють еміграцію. Еміграція не завжди є метою уряду, але у деяких випадках до міграційних процесів призводить корупція, порушення громадянських свобод, провальна економічна політика тощо.

Також є країни, Ізраїль або Німеччина, які можуть, як обмежувати в'їзд в країну так і заохочувати його, це можуть бути до прикладу, кваліфіковані спеціалісти або певні етнічні спільноти.

Також, на розвиток міграційних процесів впливають міжнародні відносини, зокрема ті, що мають певні історичні зв'язки між колишніми колоніями або метрополіями, а також міждержавні домовленості, наприклад, щодо вільного пересування, вибору місця проживання та працевлаштування в рамках Європейського Союзу. На думку відомої американської дослідниці Саскії Сассен (Saskia Sassen), у сучасних умовах індивідуальні рішення про міграції залежать від набагато ширшого геополітичного і міжнародного контексту і не можуть розглядатися ізольовано від нього.²⁸

Проаналізувавши вище сказане, можна виділити декілька груп мотивів, що зумовлюють міграцію, а саме:

- Прагнення «кращої долі» – коли з неблагополучних місць виїжджає населення. Прикладом цьому є масова міграція українців і поляків у Канаду на початку ХХ століття. Їхали вони туди працювати і цілком благополучно живуть там зараз, ніяких етнічних проблем та конфліктів з ними не виникає.

²⁸Sassen S. The de facto Transnationalizing of Immigration Policy / S. Sassen // Challenge to the nation-state: Immigration in the Western Europe and the U.S. / Ed. by Joppke Chr. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – P. 50–85

- Міграція, яка спричинена заздрістю до жителів, які мають кращий рівень життя. Ця міграція відбувається без гуманітарних або політичних причин. Прикладом цього, можна згадати чеських циган. Їхнім збентеженням стало повідомлення не тільки проте те, як жили самі англійці, а повідомлення про те, яку допомогу отримували вихідці з Індії та інших країн колишньої Британської імперії. Тому, заздрість виступає фактором міграції, зазвичай неякісної. А так як матеріальні блага поширені у всьому світі нерівномірно, то деякі індивіди ніяк з цим примиритися не можуть, тому, своє їх цікавить менше, ніж чуже. Зрештою, можемо поспостерігати, як деякі з них їдуть від однієї заможної країни в іншу, яка більш заможна.

- Міграція через комплекс неповноцінності. Цей вид міграції відбувається, зазвичай, через те, що деякі люди не можуть знайти себе у повсякденному житті, і таких можна знайти у будь-якому суспільстві. Для таких людей переїзд це вихід зі становища в якому вони перебувають. Якщо це відбувається за таких обставинах, то зазвичай, міграція не буває успішною, адже ніхто нікуди від себе не втече. Отже, бажання до змін, у даному випадку географічного характеру, може бути проявом комплексу неповноцінності, енергія якого реалізується саме в сфері міграційних явищ.²⁹

- Міграція з причин небезпеки. Таку міграцію можна було спостерігати у багатьох представників німецької культури і науки з нацистської Німеччини: вони мігрували саме з причин загрози життю.

- Міграція з політичних мотивів. Зазвичай це відбувається за умови, коли у людини на батьківщині все безнадійно, вона, може мігрувати прагнучи самореалізації. У цьому випадку мігрант іноді досягає певних успіхів, про які навряд чи мріяв. Справа в тому, що на новому місці можуть відпадати якісь певні обмеження, від тих, які були на батьківщині, окрім цього певні недоліки особи, що заважали йому на колишньому місці, можуть не відігравати ролі на

²⁹ Психологія міграції. URL: http://www.ispp.org.ua/backup_ispp/1423057032.pdf

новому. Також можливо таке, що позитивні якості індивіда, які цінилися на старому місці можуть дати йому переваги в політичній діяльності на новому.³⁰

Отже, можна сказати, що міграційні процеси відбуваються за різних умов: економічних, політичних, соціальних тощо. А значимими чинниками міграції стає потреба в трудових ресурсах, демографічна криза, несприятлива економічна ситуація, екологічні катастрофи, війни, порушення прав людини, прагнення отримати високооплачувану роботу і постійне місце проживання у комфортнішій за умовами країні проживання та інше. Варто лише зазначити, що ще у 1994 році Організація Об'єднаних Націй з-поміж найвагоміших причин, що спричиняють виникнення міграції із однієї держави в іншу, назвала економічну нерівність, бідність, погіршення умов навколишнього середовища, порушення прав людини, відсутність у певних регіонах світу миру і безпеки. Іноді достатньо лише однієї з цих причин, щоб людина залишила місце свого постійного проживання і вдалася до міграції. Однак, доводиться констатувати, що впродовж останніх десятиліть цих причин стає все більше, і не можна з упевненістю назвати, яка з них стає найголовнішою.

³⁰ Психологія міграції. URL: http://www.ispp.org.ua/backup_ispp/1423057032.pdf

1.3 Методологічні засади дослідження міжнародної міграції.

Сучасний світ ми не можемо уявити без міграції, адже це впливає не тільки на безпосередніх учасників процесу пересування, але і зачіпає всі структури, в яких вони існували. Тому складність міграційних процесів зумовила виникнення різних теорій міграції. Аналізуючи дане питання, можемо побачити, що кожен з науковців називає як визначальну причину міграції дуже різні чинники, інколи це може суперечити одне одному. Тому, теоретичні підходи до визначення міграції, можна розділити на дві групи:

1. До першої категорії слід віднести теорії, які, розглядають чинники та причини міграції, спираючись на сукупність об'єктивних та суб'єктивних причин, що впливають на рішення здійснити міграцію. Сюди відносяться:

- неокласична економічна теорія;
- неокласична мікроекономічна теорія;
- концепція просторової самоорганізації населення;
- концепція нової економіки трудової міграції.

2. До другої категорії слід віднести теорії, що зосереджуються на аналізі механізмів саморозвитку та самопідтримки міграції, а саме:

- теорія соціального капіталу;
- теорія міграційних мереж Д.Массея;
- теорія сукупної причинної зумовленості Д. Массея;
- соціологічна теорія ризиків;
- інституційна теорія;
- теорія трьох стадій міграційного процесу.

Неокласична економічна теорія. Основним положенням неокласичної теорії міграції є те, що причини міграційної рухливості населення полягають у відмінностях в рівнях заробітної плати між районами / країнами походження і призначення мігрантів. Вона зародилася в рамках більш загальної неокласичної економічної теорії, що пояснює переміщення факторів виробництва, в тому числі робочої сили, які існують, економічною нерівністю

між країнами. Міграція є інструментом, що нівелює цю нерівність, тому в літературі неокласична теорія отримала назву «просторово-економічного балансу». Мається на увазі, що в міру економічного зростання і посилення еміграції в країнах виїзду поступово зменшується розрив у рівнях заробітної плати і скорочуються стимули для міграції. Колишня країна – експортер робочої сили може перетворитися в чистого імпортера трудових ресурсів. Прикладами таких перетворень в Європі є Італія, Португалія, Іспанія, Греція; в Азії – Сінгапур, Малайзія, Гонконг, Тайвань, Південна Корея; в Південній Америці – Аргентина, Венесуела, Чилі.³¹

Неокласична мікроекономічна теорія. Я є прихильником даної теорії, адже вона відображає мігрантів, як окремих індивідів, які приймають рішення самостійно на основі зіставлення очікуваних вигод і передбачених витрат. Зазвичай коли в особи є вибір та доступ до інформації, мігранти прямують туди, де зможуть отримати більшу заробітну плату.

У концепції просторової самоорганізації населення, розробленій І.М. Прибитковою, акцент ставиться на те, що територіальні переміщення людності здійснюються у певному соціальному просторі, кожна точка якого характеризується певним набором життєвих благ, а саме - здобуття освіти, придбання житла, якісний відпочинок, спілкування, вільний час, економічна стабільність, політичні свободи тощо. Концепція наголошує на тому, що поштовхом для міграції є невідповідність між прагненням людини до певного рівня життя та можливістю досягнути цього рівня у місці постійного проживання.³²

Концепція нової економіки трудової міграції. Концепція базується на гіпотезі, щоб вирішити мігрувати індивід не завжди самостійно приймає

³¹ Massey D., Arago J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J.E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal // Population and Development Review. – 1993. – № 19. – Pp. 431–466.

³² Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>

рішення. До даного процесу часто залучаються інші члени сім'ї, домогосподарства або общини. Колективному рішенню можуть передувати серйозні роздуми. Мотивація в більшій мірі полягає у потребі збільшити колективний дохід.

Теорія соціального капіталу. Один із засновників концепції соціального капіталу Р. Патнем аргументує, що багатонаціональність та різноманіття культур зменшує обсяги та мережі соціального капіталу громади, суспільства. Поряд з цим, він доводить, що люди, які працюють або проживають протягом тривалого періоду часу у інших країнах мають менший рівень довіри до родини, сусідів та політичних лідерів місцевого рівня, а також мають нижчий рівень політичної активності та бажання партнерського вирішення суспільних проблем у країні походження.³³

Теорія міграційних мереж Д.Массея. Теорія міграційних мереж відрізняється від теорії людського капіталу з погляду селективності міграцій. Якщо згідно з теорією людського капіталу всі мігранти володіють більшим капіталом порівняно з тими, хто не планує виїхати за межі країни, то представники теорії міграційних мереж стверджують, що це положення стосується лише перших потоків мігрантів. Поступово, із розростанням міграційних мереж, потоки стають дедалі менш селективними і починають представляти спільноту або суспільство, з яких походять мігранти, ледь не повністю.³⁴

Теорія сукупної причинної зумовленості Д. Массея. Сутність теорії полягає в тому, що кожний потік міграції змінює соціальний контекст, завдяки чому наступні потоки вже стають типовими, що робить подальше міграційне

³³Robert Putnam on Immigration and Social Cohesion. URL: <http://www.hks.harvard.edu/news-events/publications/insight/democratic/robert-putnam>

³⁴Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності.URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>

переміщення більш імовірним. Ця теорія робить акцент на вивченні людської поведінки, мотивації діяльності особистості.

Інституційна теорія. Дана теорія звертає увагу, зокрема, на існування дисбалансу між великою кількістю людей, що прагнуть отримати роботу в більш благополучних країнах, та певними труднощами, пов'язаними з оформленням документів для в'їзду в ті країни. Це стимулює виникнення інституцій та організацій, які надають послуги потенційним мігрантам в оформленні віз, прав на роботу за кордоном тощо. Так створюються умови для розвитку “чорного ринку”. Це, в свою чергу, сприяє експлуатації та переслідуванню нелегальних мігрантів, що викликає появу мережі гуманітарних організацій, які захищають права легальних та нелегальних мігрантів.³⁵

Теорія трьох стадій міграційного процесу. Процесуальний характер міграційних процесів відображає теорія трьох стадій Л.Л. Рібаковського, яка акцентує на тому, що міграційні процеси мають аналізуватися з позиції учасників цих процесів, тобто очима мігрантів. Тож будь-який завершений міграційний процес складається з трьох основних стадій, що тісно пов'язані між собою: - вихідної (або підготовчої) стадії, що представляє процес формування територіальної рухливості населення; - основної стадії, тобто безпосереднього акту переселення; - завершальної стадії, що виглядає як пристосування мігрантів на новому місці.³⁶

На рисунку 1.3 зображено класифікацію теоретичних моделей аналізу міграційних процесів, що коротко розкривають чинники та закономірності динаміки міграції.

³⁵ Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>

³⁶ Robert Putnam on Immigration and Social Cohesion. URL: <http://www.hks.harvard.edu/news-events/publications/insight/democratic/robert-putnam>

Теоретичні моделі аналізу міграційних процесів

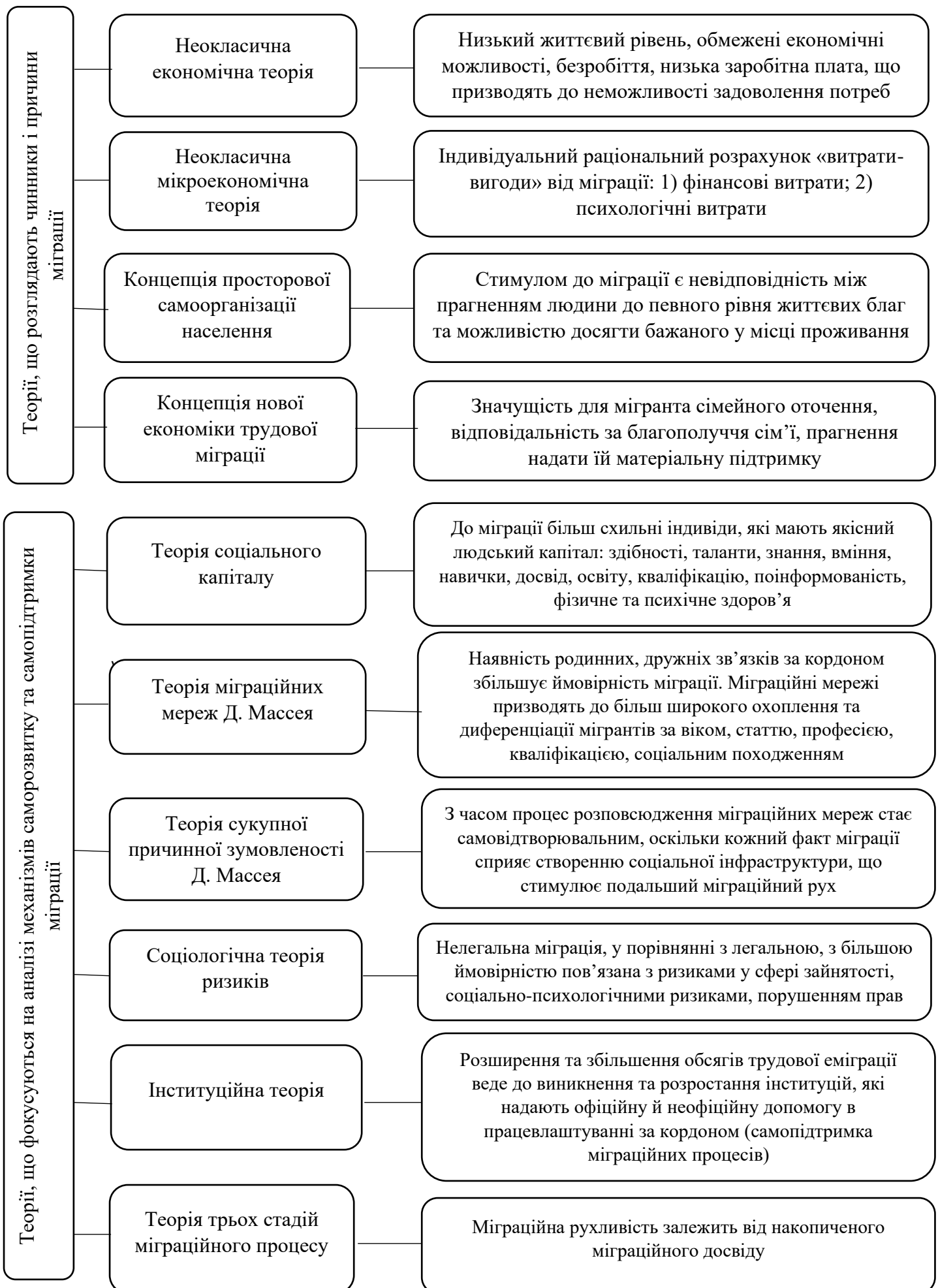

Рисунок 1.3

Примітка: побудовано за даними.³⁷

Отже, можна зробити висновок, що міграція має значний вплив на економіку, політику, екологію, а головне на рівень задоволеності роботою та загалом життя, інформаційну обізнаність щодо країни-реципієнта, належність до певної етнічної групи, вік, стать, освіта, професія, кваліфікація, соціальний статус, фізичне та психічне здоров'я потенційних мігрантів, сім'я мігрантів, умови та чинники зміни їх сімейних цінностей.

³⁷Політичні інститути та процеси. URL: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%A2/Desktop/5915-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-11877-1-10-20180724.pdf>

Висновок до розділу 1

Отже, міграційні процеси мають досить тривалу історію, а головне, значний вплив на розвиток суспільства, адже переміщення населення з однієї території в іншу відбувалося упродовж усіх історичних епох. Тому, багато дослідників по-різному трактували це поняття, але підсумовуючи, можна констатувати, що міграція – це переміщення людей через кордон або в межах держави зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього. Окрім цього, вже створилася певна класифікація, яка дозволяє міграційні процеси поділити на певні категорії, а саме: за правовим статусом, тривалістю, способом реалізації, кількістю осіб, за критерієм повторюваності, відстанню тощо.

Також на міграцію впливає багато факторів, основу з яких складають соціальні, економічні, політичні, але окрім цього варто зазначити ще й психологічні та моральні, адже вагомими причинами залишаються і нездатність індивіда до адаптації в наявних умовах, завищений рівень домагань, відсутність можливостей для кар'єри, незадоволеність індивіда: своїм місцем чи своїм становищем. Тому варто врахувати, що ці чинники є умовами міграції, і з певним часом їх стає все більше, то ж не можна назвати, яка з них є головна для причини міграції.

Здійснюючи міграційні процеси через певні фактори, індивід цим самим несе певний вплив на ту чи іншу державу. Цей вплив здійснюється, як на країну-донора так і на країну-реципієнта, і несе позитивні та негативні наслідки для них. Кожна з країн прагне підвищити своє економічне, політичне становище, тим самим, вони залучають висококваліфікованих працівників, студентів тощо. Але в сьогоденному світі ми можемо спостерігати те, як люди тікають від війн та стихійних лих, вимушені мігрувати в інші міста і навіть країни, тому зараз багато біженців прагнуть перетнути кордон з Європейським союзом на законних чи незаконних підставах, хоча багато країн є неготовими до цього, тому це негативно впливає на держави. Також існують особи, які

нелегально перетинаючи кордон, загрожують національній безпеці держави, адже несуть за собою: контрабанду, терористичні атаки, торгівлю людьми, перевезення наркотиків тощо. Саме це обумовлює неоднозначне ставлення до мігрантів та загалом міграції на рівні країн, що формують міграційну політику, тому є велика необхідність у регулюванні цього явища.

Розділ 2. Міграційна криза: її проблеми та методи вирішення

2.1 Причини та проблеми міграційної кризи та їх вплив на безпеку країн.

Сучасна ситуація у сфері міжнародних відносин, зумовлена міграційною кризою, яка була спрогнозована ще у кінці минулого століття. Тому, історичними причинами сучасної міграційної кризи слід виділити:

- трансформацію привабливості країн для мігрантів з країн-донорів на країн-реципієнтів. Так, Греція, Португалія та Іспанія поступово перетворюються на території, які перестають цікавити мігрантів;
- зміну типу мігрантів з тих, хто шукає високооплачуваної роботи, на тих, які шукають політичного притулку та захисту від переслідувань у себе на батьківщині. Часто такі мігранти є нелегальними чи перетинають території транзитом;
- значні зміни, які відбулися в геополітичному просторі внаслідок розпаду СРСР, спричинили переформатування міграційних потоків із внутрішніх на міжнародні внаслідок появи нових держав на світовій арені;
- формування явища вимушеної міграції, яка перетворюється на глобальну проблему у сфері міжнародних відносин;
- загальне зростання кількості незаконних переміщень як серед тих, хто нелегально прибув, так і серед тих, хто залишився в країні без юридичного статусу.³⁸

А сьогодні, в сучасному геополітичному світі причинами, активізації міграційних потоків, окрім вищезазначених, стали військові конфлікти на Близькому Сході (Сирія, Ірак), Південної Азії (Афганістан, Пакистан), низький рівень життя в окремих державах, а також неефективна політика ЄС

³⁸Timur, S. (2000). Changing Trends and Major Issues in International Migration: an Overview of UNESCO Programmes. International Social Science Journal. International Migration, no. 165. pp. 255–268.

у цій сфері. Саме це поклало початок зародженню міграційної кризи, яка досить стрімко охопила майже всі країни Європи.

Великий потік біженців став причиною змін у соціальній, політичній, економічній сферах життя європейських держав. Тому, дивлячись на це, міграція є досить неоднозначним явищем та несе як негативні, так і позитивні зміни. Це зазвичай через те, що з одного боку, громадяни з інших країн допомагають компенсувати нестачу людських ресурсів, а з іншого вони створюють загострення політичної ситуації у державі.

На даний час багато держав вважають, що міграція є одним з найбільших викликів безпеці. Незважаючи на те, що безпека є різною (етнокультурною, демографічною, соціально-економічною, політичною), її найчастіше пов'язують із проблемою охорони кордонів.

Якщо ж ми говоримо про охорону кордонів, то можна розглядати це питання з двох боків. З одного боку охорона кордонів пов'язується із військовою безпекою, тобто захисту від воєнних загроз. З іншого боку охорона кордонів розглядається, як загроза збоку певної особи або групи осіб, такими є нелегальні мігранти та різні приховані транснаціональні актори (ПТА).

П. Андреас вводить такий термін, як «прихований (потаємний, неявний) транснаціональний актор» (ПТА), тобто недержавний актор, що діє перетинаючи кордони національних держав, порушуючи державні закони та норми міжнародного права і прагне уникнути юридичного переслідування. До числа таких ПТА належать, зокрема, групи та особи, котрі здійснюють перетин кордонів з метою терористичних атак, торгівлі людьми, перевезення наркотиків, контрабанди, а також нелегальні мігранти та біженці. Не можна стверджувати, що ПТА є зовсім новим явищем. Вони існують відтоді, відколи існують кордони держав, проте, за останні десятиліття під впливом глобалізаційних процесів змінилися форми їх організації; методи і швидкість

перетину кордонів; закони і правові норми, які вони порушують; засоби протидії їхній діяльності; громадське сприйняття діяльності ПТА.³⁹

Так як міжнародна міграція впливає на національну безпеку, то виділяють три основні напрямки такої залежності:

- 1) Конфлікти із застосуванням сили – те, як міжнародна міграція сприяє виникненню, або підтриманню внутрішніх і міжнародних конфліктів, організованих злочинності та міжнародному тероризмові; як загроза безпеці розглядаються діаспоральні утворення, що сприяють військовій, політичній, правовій нестабільності.
- 2) „Баланс сил” – те, як міжнародна міграція впливає на економічну, військову, дипломатичну могутність держав; мігранти розглядаються як ресурси для досягнення певних цілей в економічній сфері, дипломатичних відносинах та як учасники військових операцій під прапором країни імміграції.
- 3) Державна влада та автономія – здатність держави ефективно контролювати свої кордони та підтримувати національну ідентичність; мігранти розглядаються як об’єкти міграційної політики, що передбачає заохочення, або обмеження імміграції та селективний відбір іммігрантів, а також як загроза традиційній національній ідентичності держави.⁴⁰

Якщо ми говоримо про міграцію, то легальні мігранти використовують тільки офіційні канали перетину кордону, і, як правило, дотримуються правил проживання в іншій країні. Нелегальні мігранти часто ж не відповідають юридичним вимогам для легального перетину кордону. Певна частина таких осіб, які перебувають у ЄС – біженці. Вони втікають від війн та переслідувань, тому їх класифікують як політичних біженців. Зазвичай таких осіб найбільше

³⁹ Andreas P. Redrawing the Line. Borders and Security in the Twentyfirst Century / P. Andreas // International Security. – 2003. – Fall. – Vol. 28. – Issue 2. – P. 78-111

⁴⁰ Adamson F. B. Crossing Borders. International Migration and National Security / F. B. Adamson // International Security. – 2006. – Summer. – Vol. 31. – Issue 1. – P. 165-199.

з Сирії та Іраку, і вони користуються особливим правовим статусом в рамках Женевської Конвенції про статус біженців 1951 року. Це дає законне право кожному біженцю на міжнародний захист і зобов'язує країни ЄС надавати притулок біженцям і мігрантам.⁴¹

Тому, важливим фактором міграційної кризи є те, що стратегія ЄС спрямована на безоплатне надання допомоги людям, тим більше влада держав досить часто користується принципом толерантності, прагнучи надавати підтримку людям, які рятуються від насильства та війни, нерідко на шкоду власним громадянам.

Як зазначає Вінтіла Д., «на загальному тлі зростання етнічного розмаїття, сильної політизації міграції та надмірної вразливості мобільних осіб до соціальних ризиків, доступ мігрантів та їхніх нащадків до соціального забезпечення став ключовою сферою занепокоєння в усіх європейських демократіях».⁴²

Тому, зазвичай, місцеві жителі побоюються, що приплив мігрантів сприятиме зниженню заробітної плати, підвищить безробіття серед громадян країни, збільшить вартість житла та споживчих товарів.⁴³

Вагоме значення у сприйнятті суспільства мають загрози економічної безпеки. До них насамперед можна віднести:

1. розширення тіньової економіки, що несуть гігантські податкові втрати для держав-членів ЄС;
2. зростання неконтрольованих ринків контрафактних товарів та послуг в ЄС;

⁴¹Конвенція про статус біженців (Женевська конвенція) від 28 липня 1951 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU51K02U> (дата звернення 05.12.2022).

⁴² Vintila D., Lafleur J. Migration and Access to Welfare Benefits in the EU: The Interplay between Residence and Nationality. Migration and Social Protection in Europe and Beyond (Volume 1). IMISCOE Research Series. Springer. 2020. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-51241-5_1 (дата звернення: 05.12.2022).

⁴³ Мігранти в Європі: в чому причини кризи. URL: <https://euportal.biz.ua/dovidkova/vyyezd-za-kordon/mihranty-vevropi.html>

3. підвищення рівня контрабанди, насамперед, ресурсів і різноманітних цінностей;
4. укорінення негативних тіньових практик і стереотипів в економіці.⁴⁴

Ще міжнародна міграція загрожує політичній сфері. Великим ризиком є те, що велика кількість мігрантів створюють власні організації, часто радикальні, які покликані відстоювати їхні інтереси та боротися за рівні права. Дана ситуація розхитує політичну сферу в європейських державах, що підриває безпеку Європи.

Політичні загрози міграції спричиняють гостру соціальну напруженість у державах Європейського Союзу та викликають у них бажання залишити державу величезного потоку мігрантів, які дестабілізують внутрішню обстановку в країні. Окрім цього, місцеве населення Європи, побоюючись активної політичної діяльності мігрантів, виступає проти подальшого процесу прийому мігрантів у Європі, що у свою чергу відбувається у вигляді мітингів, протестів і навіть збройних конфліктів, тим самим формує політичну нестабільність в ЄС.

Поширеною формою інтеграції мігрантів є асиміляція, адже мігранти досить часто зрікаються своєї мови, культури і замінюють їх мовою та культурою країни - господаря. Така модель передбачає односторонній процес адаптації, який має полегшувати держава. Також виділяють таку модель інтеграції як полікультурність, коли іммігрантам надають рівні права в усіх сферах суспільного розвитку, забезпечуючи національним меншинам рівноправність. Зокрема, В.Кімлічка розглядає полікультурність як важливий чинник інтеграції іммігрантів. Важливими рушіями інтеграції він називає

⁴⁴ Красівський Д. Фактори впливу на міграційні процеси в Україні та світі. Інституційні трансформації ринку праці в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів доповідей та тез міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 12 листопада 2019 року. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. С. 315–318.

освіту, професійне навчання, працевлаштування, охорону здоров'я, які є могутніми рушіями інтеграції.⁴⁵

І звичайно ж, головною проблемою, що впливає з міграційного чинника, є поширення та наростання позицій тероризму.⁴⁶

Мігранти є одним з основних інструментів не тільки перевезення контрабанди, але й поширення впливу терористичних організацій. Вони проникають на територію Європи спільно з іншими мігрантами і там вже здійснюють терористичні акції, які підривають усі сфери життя європейського суспільства. За останні роки, ми можемо наглядно спостерігати за тим, що із великим міграційним потоком, що відбувається на теренах Європи, значно збільшується кількість терористичних актів, які забрали життя великої кількості мирного населення.

Міграція також є культурним викликом: хоча її часто представляють як управлінську проблему, пов'язану з економічними та трудовими міркуваннями держав, вона, по суті, кидає виклик і підриває їхній національний і культурний образ. Управління міграцією також відображає культурні цінності та якості, які громади ідентифікують у собі.⁴⁷

Також однією з причин, які загрожують ЄС є трафікери. Проблема полягає в тому, що торговці людьми купують старі судна для переміщення нелегалів. І після виходу у відкрите море екіпаж залишає судно напризволяще, щоб в подальшому не бути арештованим. І до цього дня трафікерам вдається ухилятися від відповідальності за проведені «рейси в Європу».

Тому, на сьогодні, у країни Європи все більше приїжджають нелегали, що є найбільшою загрозою національній безпеці. Збитки від їхнього

⁴⁵ Кимлічка В. Лібералізм і права меншин / В.Кимлічка. – Х. : Центр освітніх ініціатив, 2001. – 176 ст.;

⁴⁶ Гільченко О.Л. Особливості сучасних загроз міжнародної безпеки в рамках ЄС. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів ХХ підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ. Маріуполь : МДУ, 2018. Ст. 133–137.

⁴⁷ Fotou M. Identity and Migration: From the 'Refugee Crisis' to a Crisis of European Identity. Political Identification in Europe: Community in Crisis? Emerald Publishing Limited, Bingley. 2021. Pp. 21–40.

перебування у державах не вичерпуються лише економічними витратами. Більш значні негативні прояви пов'язані із соціальними, зокрема кримінальними та політичними факторами. А процеси, що зумовлені нелегальною міграцією, міжнародною злочинністю та наркобізнесом, приносять із собою, зазвичай, соціальну напруженість і суспільну дисгармонію. Тому, як правило, національні уряди не надають притулок у своїх державах підсудним, злочинцям, терористам і так далі. Говорячи про це, доцільно навести позицію Спеціального доповідача ООН Франсуа Крепо «Нажаль, у контексті міграційної політики Європейського союзу нелегальна міграція здебільшого розглядається як загроза безпеці, якій потрібно запобігти». ⁴⁸

Отже, міграційна криза зумовлена цілим рядом чинників, а саме: економічними, соціальним, демографічними, політичним, етнокультурними тощо. А зі збільшенням міграційних потоків, а саме злиття легальної та нелегальної міграції, перетворили міграційну кризу на виклик для всієї Європи, адже це впливає на національну безпеку будь-якої держави.

⁴⁸ Управление границами Евросоюза: защита прав мигрантов. 2013. URL: <https://www.ohchr.org/ru/stories/2013/07/eu-border-management-protecting-rights-migrants> (дата звернення: 05.12.2022).

2.2 Міграційна криза: необхідні дії для забезпечення національної безпеки держав.

Регулювання міграційної кризи, викликаної економічною і політичною нестабільністю в деяких країнах Близького Сходу, Північної та Східної Африки, стало одним з ключових завдань на міжнародній арені, зокрема, в діяльності Європейського союзу.⁴⁹

Основним принципом та напрямком міграційної політики Європейського союзу є - принцип солідарності. Він виражається в повазі природних прав людини, в координації політичних і громадських сил у вирішенні міграційного питання. Співробітництво між державами Європейського Союзу має важливе значення для врегулювання міграційної кризи, особливо на міжурядовому рівні. Для цього були створені міжурядові групи, наприклад, Група національних координаторів з питань вільного пересування людей, Спеціальна група з імміграції тощо. Сучасна міграційна європейська політика керується кількома європейськими угодами та конвенціями, які були прийняті за останні два десятиріччя. Це Шенгенські угоди 1985 та 1990 років, Дублінська Конвенція 1990 р., Маастрихтський договір 1992 р. та Амстердамський договір 1997 р.⁵⁰

Окрім цього, міграційну політику ЄС на сьогодні здійснюють певні політичні наднаціональні інститути, такі як:

- Європейська Рада;
- Європейська комісія, яка розробляє законодавчі пропозиції;
- Рада Європейського Союзу, до якої входять міністри внутрішніх справ країн (Рада Міністрів);
- Європейський парламент, який з 2005 р. наділений повноваженнями приймати рішення щодо політики у справах біженців.

⁴⁹«Міграційна катастрофа» у Європі як ключове випробування для європейської єдності. URL: http://ipress.ua/articles/migratsiyana_katastrofa_u_yevropi_yak_klyuchove_vyprobuvannya_dlya_ieuropeyskoi_ie_dn_osti_136868.html

⁵⁰ Малиновська, О., 2014. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України, Київ: НІСД, 48 ст.

Неурядові організації також відіграють особливу роль у врегулюванні міграційної кризи в сучасних умовах.

Але так як міграційна криза значно вплинула на внутрішнє функціонування Європейського Союзу, то вона поступово поставила під сумніви єдність європейських країн та дієвість Шенгенських угод, які є однією з основ європейської інтеграції, що забезпечує пересування в межах ЄС, особливо для тих держав, які стали частиною транзитного маршруту для мігрантів.

Тому, на сьогодні однією з ключових проблем є питання узгодженості між діяльністю різних політичних інститутів Європейського Союзу, а також не налагодженість сталої комунікації у міграційній сфері між неурядовими організаціями та урядами країн Європи.⁵¹

Проблема міграції та безпеки тісно пов'язана в ЄС, тому в аналітичному відношенні, їх можна розділити на дві категорії:

1. Безпека самих людей, що утворили міграційні потоки;
2. Безпека європейського суспільства та держав-членів ЄС, які зачіпаються міграційними потоками.

Звідси, можна констатувати, що зв'язок міграції та безпеки є двостороннім. При цьому, як і зі сторони безпеки мігрантів, так і зі сторони безпеки будь-якого середовища, велике значення мають структурні характеристики міграції. Тому що, навіть невелика за розмахом міграція, особливо коли вона відбувається безперервно та не слабшає, починає в певному розумінні підточувати систему безпеки, через те, що має своєрідний кумулятивний ефект.

Дивлячись на це, можна стверджувати, що наростаючі виклики міграційної кризи ЄС – це вагома загроза його безпеці, яка вимагає:

- розробки та затвердження нових принципів та програм дій;

⁵¹Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжнетнічних конфліктів. Політичні науки. 2015. 77 Випуск 1. № 2. Ст. 41–45. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34280/1/7_41-45.pdf

➤ встановлення довгострокових цілей та пріоритетів міграційної політики з врахуванням умов сьогодення.

Останнім часом країни Європи все частіше задумуються про нові підходи до побудови міграційної політики. А реалізоване чинне право регулювання міграції та міграційної політики за останні роки сприяло зниженню нелегальної міграції та згладжуванню міграційної кризи по всій Європі. Зокрема, було прийнято: законодавство про права та умови в'їзду до ЄС членів сімей мігрантів, кваліфікацію, студентів; директиву про повернення на батьківщину нелегальних мігрантів; впроваджено санкції до роботодавця, який використовує нелегальну іноземну робочу силу; введено в дію «Пакт про міграцію та притулок», а також ряд інших важливих документів в цій сфері.

Однак досі на території ЄС існують серйозні проблеми міграції, зокрема й проблема нелегальних міграційних потоків.⁵²

Тому, сьогодні ЄС активно працює над підготовкою нових рішень, які допоможуть посилити захист їх зовнішніх кордонів, адже за останній час до кордонів Європейського Союзу прибули понад 500 тисяч мігрантів. На даний час, особлива увага приділяється співпраці Євросоюзу з Туреччиною у питанні спільного плану дій щодо призупинення потоків біженців з території цієї країни. Окрім цього, у питанні посилення захисту зовнішніх кордонів Європейська рада працює над поступовим посиленням інтегрованої системи управління і контролю над цими кордонами. Це, в свою чергу, передбачає розширення мандата агентства ЄС з контролю за зовнішніми кордонами, включаючи діяльність груп швидкого реагування за умов порушення кордону. Особливий наголос робиться на узгодженні механізмів забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країн свого походження, а також

⁵²Здоровцова О.Ю. Проблеми міграційної кризи європейського союзу. Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2020. № 17. С. 783–789.

створення та облаштування місць прийому біженців, здійснення їх ідентифікації та реєстрації.⁵³

Слід зауважити, що остаточні проблеми міграції європейськими країнами так і не були вироблені, тому міграція досі зберігає економічні та соціальні загрози для країн ЄС. Звідси, виникають протиріччя між державами-членами ЄС, але найкатегоричніше проти прийому біженців виступають уряди Угорщини, Чехії та Словаччини, які розробляють навіть відповідні програми захисту від нерегульованого напливу нелегальних мігрантів.

Важливим кроком у застереженні нелегальної міграції стало укладення договору з Республікою Туреччини у 2016 році, за яким передбачається реадмісія до Туреччини саме тих нелегальних мігрантів ЄС, які прибули через її територію. В той же час Європейський Союз зобов'язався пропускати через Шенгенську зону пропорційну числу висланих нелегалів кількість сирійських біженців, які вже перебувають у турецьких таборах. Завдяки цьому договору, було можливим контролювати за одним з головних каналів незаконного перетину зовнішніх кордонів держав ЄС, та скоротити потік мігрантів, які не мають законних підстав знаходитися на території ЄС.

Ще одним етапом у протидії нелегальній міграції є прийняття Європейською радою на саміті у 2017 році Декларації, за якою запроваджено співробітництво ЄС з Лівією, як одним з основних стратегічних партнерів зі зменшення кількості осіб, що можуть незаконно перетинати кордони ЄС середземноморським маршрутом. За такої співпраці Євросоюз надає відповідне оснащення, проводить тренування Лівійської національної берегової охорони, і забезпечує належні умови утримання осіб, що хочуть до ЄС, на території Лівії з метою заохотити мігрантів добровільно повернутися до країн їх проживання. Варто зауважити, що спільними зусиллями

⁵³ Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжнетнічних конфліктів. Політичні науки. 2015. 77 Випуск 1. № 2. Ст. 41–45. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34280/1/7_41-45.pdf

проводяться операції із виявлення та знешкодження організованих груп, які займаються контрабандою мігрантів, що нелегально потрапляють в ЄС. За повідомленнями глави Frontex Фабріс Леггері, «внаслідок вжитих заходів близько 119000 африканців були затримані минулого року при спробі нелегально потрапити до ЄС з Лівії на невеликих човнах контрабандистів».⁵⁴

Але з кожним разом нова хвиля міграції перекриває попередню, так, до прикладу, проблема міграції з Африки чи Близького Сходу стала не такою гострою для ЄС, як міграція на польсько-білоруському кордоні. Тому зараз є очевидним, що міграційна криза в Європі продемонструвала те, що жодні заходи, щодо контролю кордонів, знаходження та видворення нелегалів тощо не здатні викоренити чи навіть серйозно мінімізувати проблему нелегальної міграції.

На сьогодні існує чимало додаткових заходів, які спрямовані на попередження міграції та покликані впливати безпосередньо на мігрантів. До таких заходів слід віднести:

- Зовнішня допомога – надається розвинутими державами та міжнародними організаціями у формі фінансово-економічної і технічної підтримки країн з економікою, що розвивається і перехідною економікою. Географія зовнішньої допомоги досить чітко відображає геополітичні інтереси держав – її донорів, а до числа головних її реципієнтів відносяться, як правило, країни, з яких відправляються найбільші потоки мігрантів в держави-помічники. Але сама по собі зовнішня допомога не може вирішити проблеми економічної відсталості, безробіття і еміграції, проте вона здатна створити умови для необхідних суспільних змін. Вирішити еміграційне питання можуть тільки безпосередньо країни, що експортують населення. Якщо така

⁵⁴Гайдук Н. І., Асірян С. Р. Захист кордонів Європейського Союзу не нелегальної міграції та шляхи його вдосконалення. 2018. URL:

[http://www.irbis.nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/mnj_2018_9\(3\)_6.pdf](http://www.irbis.nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/mnj_2018_9(3)_6.pdf)

країна не вважає за потрібне обмежувати еміграцію, ефект допомоги буде тимчасовим.⁵⁵

- Зарубіжні інвестиції – викликають створення робочих місць як в самих зарубіжних філіях, так і в пов'язаних з ними національних підприємствах і секторах, що призводить до зменшення еміграції, породжуваної безробіттям і убогістю. Непрямий вплив здійснюється через стимулювання зростання і модернізацію всієї економіки, в яку робляться інвестиції, завдяки впровадженню нових технологій, організаційних і управлінських ноу-хау, підвищенню кваліфікації робочої сили і полегшенню доступу цих країн на світові ринки і проявляється в скороченні кількості осіб, що раніше планували від'їзд за кордон з міркувань зайнятості і заробітку.⁵⁶
- Лібералізація зовнішньої торгівлі – полягає, зокрема, в заохоченні експорту продукції певних галузей із країн, що розвиваються (донорів мігрантів) та відображається в угодах про преференційну торгівлю.
- Запобігання та врегулювання конфліктів (внутрішніх чи міжнародних) - стосується попередження неекономічної міграції, а політичної і, перш за все, міграції біженців, що на сьогоднішній день є особливо актуальною.⁵⁷

Отже, можна дійти до висновку, державам потрібно прикласти більше зусиль та розробити нові принципи та програми для результативних дій; встановити довгострокові цілі та пріоритети, сформулювати нові підходи в реалізації імміграційної політики; необхідно здійснювати контроль щодо пересування людей по території ЄС; створити спільний механізм реагування на загрози міграції; удосконалити міграційне законодавство.

⁵⁵Цапенко И. От иммиграционного контроля к управлению миграционными процессами / И. Цапенко // Мировая экономика и международные отношения.– 2001. – № 10. – С. 23-33.

⁵⁶ Так само

⁵⁷ Так само

2.3 Міграційна криза як нова зброя (Північна Африка, Сирія).

Як було сказано раніше, боротьба з міграційною кризою посідає чинне місце у політиці ЄС, але через неузгодженість між країнами, міграція й надалі процвітає. До прикладу за останнє десятиліття в Європу прибуло кілька десятків мільйонів мігрантів. Перше місце серед них упевнено тримають вихідці з мусульманських країн: лише на території ЄС їх нараховується близько 16 млн осіб, що дозволило ісламу витіснити іудаїзм з позиції другої за поширеністю релігії в ЄС. Лідером є Франція, де іслам сповідують 5,5 млн осіб (близько 7% населення); друге місце посідає Німеччина (4,3 млн, або близько 5%), третє – Великобританія (2,8 млн, або 4,5%), четверте – Італія (1,5 млн, або 2,5%), п'яте – Іспанія (1 млн, або 2,2% населення).⁵⁸

Приїжджаючи до країн ЄС мігранти все частіше втрачають інтерес до соціокультурної асиміляції у суспільствах, що їх приймають. Тому багато учених приділяють увагу наслідкам міграційної політики. До прикладу Зб. Бжезінський відзначає негативні риси такої політики наступними тезами:

1. Міграція починає змінювати соціально-культурну структуру Заходу.
2. Незабаром ЄС буде змушений відродити практику комплектування збройних сил з-поміж мігрантів-найманців.
3. Етнічні лобі вже сьогодні реально впливають на зовнішню політику західних країн.
4. Рано чи пізно у всіх західних країнах певна расова або етнічна меншість зможе посісти домінуюче становище в системі влади.⁵⁹

У 2002 році П. Б'юкенен, один із ідеологів правого крила республіканської партії, написав книгу «Смерть Заходу», де була розвинута теза О. Шпенглера де розповідалось про внутрішню кризу в Європі, причиною

⁵⁸Глуценко Г.И. Миграция и развитие / Г.И. Глуценко, В.А. Пономарев. – Москва: ЗАО «Издательство «Экономика», 2009. – 454 ст.

⁵⁹Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Зб. Бжезинский; [пер. с англ.]. – Москва: Междунар. отношения, 2004. – 288 ст.

якої є дехристиянізація США та країн Європи, зниження рівня народжуваності, розкол суспільства на конфліктуючі етнічні, конфесійні та інші товариства.

Він вважав, що процеси депопуляції, викликані руйнуванням родини, призводять до вимирання корінних європейських народів і білого населення США. Неконтрольована міграція уможливило швидке заміщення їх вихідцями із країн Азії, Африки й Латинської Америки, що призведе до демонтажу базових принципів західного світу.⁶⁰

Також, у 2010 році німецький політик Т. Саррацин видав книгу «Німеччина. Самоликвідація», у якій описав наслідки, що, на його думку, очікують на Німеччину внаслідок продовження «проблематичної мусульманської міграції».

Автор вважає, що основну небезпеку становлять мігранти мусульмани, які інтегруватися в чужу для них німецьку культуру не прагнуть. Проблеми, які виникають з вини мусульман, він пропонує згрупувати таким чином: перебування мусульман у Німеччині створює серйозне додаткове навантаження для економіки цієї країни; мусульмани є малоосвіченими й погано підготовленими до сучасного європейського життя; вони постійно створюють конфлікти в суспільстві, займаються нелегальним бізнесом, схильні до насильства; у мусульман багато дітей, що в найближчій перспективі радикально змінить демографічну ситуацію ФРН; мусульмани не прагнуть інтегруватися в німецький культурний простір і воліють створювати своє «паралельне суспільство», що загрожує Німеччині зміною ціннісних пріоритетів; гіпертрофована релігійність мусульман має тенденцію розбудовуватися в напрямі фундаменталізму.⁶¹

К. Стригунов, вважає, що мігранти самі по собі створюють цілий ланцюг проблем, які збільшують напруження в соціально-економічній, міжкультурній

⁶⁰Бьюкенен П. Дж. Смерть Запада / П. Дж. Бьюкенен; [пер. с англ. А. Башкирова]. – Москва: ООО «Издательство АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2003. – 444 ст.

⁶¹Саррацин Т. Германия: самоликвидация / Тило Саррацин; [пер. с нем]. – Москва: Рид Групп, 2012. – 400 ст.

та міжрелігійній сферах життя суспільства. Але якщо міграційні процеси відбуваються за допомогою політичної чи геополітичної сили, то слід розуміти що відбувається спрямований або контрольований процес завдання шкоди опоненту. Відповідно до цього застосовується новий термін «міграційна зброя», під цим слід розуміти масову втечу біженців з регіону, де штучно були створені умови, що становлять загрозу для життя місцевого населення, за умови, якщо інспіратор цієї кризи спрямовує потік біженців у конкретні країни з метою здійснення на їхні уряди й суспільства політичного, соціокультурного, економічного й психологічного впливів.

Використовуючи поняття «зброя», К. Стригунов виходить із розуміння того, що під зброєю мають на увазі будь-який засіб, призначений для боротьби з ким-небудь або з чим-небудь із метою досягнення поставлених цілей. Зброя може завдавати втрати фізичні (знищувати живу силу супротивника, його командні центри й так далі), економічні (прямі витрати на ведення війни, непрямі – у вигляді відтоку інвестицій, санкції та інше), психоінформаційні (деморалізація супротивника, виснаження, дезінформація, провокування паніки тощо), політичні (міжнародна ізоляція супротивника та інше).

Сучасні міграційні процеси значною мірою відповідають цим вимогам. Наплив мігрантів призводить до:

1. росту злочинності, а також до відповідних дій з боку місцевого населення;
2. збільшення видатків на утримання мігрантів з боку уряду;
3. наростання психологічного дискомфорту населення від сусідства з вихідцями з інших культур;
4. виникнення соціальної й міжетнічної напруженості, конфліктів, на врегулювання яких також потрібні значні ресурси.

У підсумку виходить замкнене коло, з якого не видно виходу, а сама міграційна зброя завдає комплексного удару, наслідки якого найчастіше проявляються в середньо- і довгостроковій перспективі.⁶²

П. Маслов вважає, що головними ризиками міграції є:

- 1) втрата контролю держави за міграційними потоками;
- 2) наявність у суб'єктів економічної діяльності можливості залучити іноземну робочу силу, минаючи державу;
- 3) не розробленість механізмів контролю над економічними інтересами, що сприяють розвитку трудової міграції;
- 4) перебування значної частини мігрантів у сфері тіньового або напівтіньового ринку та, внаслідок цього, випадання великих соціальних груп мігрантів з-під соціального контролю;
- 5) відсутність механізму регулювання міграційних потоків у руслі інтересів держави.⁶³

Дуже гарну думку висловив О. Волохов, аналізуючи наслідки впливу міграційних процесів на ситуацію в Європі, він констатує: «Перед нами новий вид впливу – міграційний. А якщо мігранти «заточуються», загострюють ситуацію, діють наступально, то характер відносин перетворюється на військовий, а отже, перед нами новий вид зброї – міграційна».

Також він говорив, що згодом у медіах, а потім і в міжнародну юридичну практику будуть уведено поняття міграційної зброї, міграційної атаки, міграційної загрози, міграційної окупації, торгівлі міграційною зброєю тощо, що призведе до створення нової Міграційної конвенції.⁶⁴

Як показує вивчення російських методів ведення гібридної війни, майже всі вони далекі від оригінальності та колись уже застосовувалися радянським

⁶²Стригунов Константин. Миграционный удар по Европе. Уроки для России / Константин Стригунов // Российский институт стратегических исследований. – 2015. – 22 сентября. URL: <http://riss.ru/mail/20645/> (Дата звернення 10.12.2022)

⁶³Маслов П.А. Миграция как фактор социального риска: причины и последствия / П.А. Маслов // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2009. – №10. – Ст. 104–108.

⁶⁴Волохов Александр. Миграционное оружие / Александр Волохов // Сайт «Академия Тринитаризма». – 2015. – 9 сентября. URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0012/001d/00123997.htm>

керівництвом. Одним із таких оновлених, але добре відомих інструментів є використання цивільного населення. Щоб досягнути потрібних цілей, Москва давно приносить у жертву як жителів власної країни, так і громадян інших держав світу: Іраку, Сирії, Афганістану, Таджикистану, Білорусі та, на жаль, України. Сьогодні найбільш актуальне використання мігрантів із країн Близького Сходу, що стали «гібридною зброєю» для досягнення політичних, економічних, інформаційних та військових цілей РФ.⁶⁵

Український політолог Т. Жовтенко констатує, що застосування «міграційної зброї» в ЄС з боку Росії вже сьогодні негативно позначається на європерспективах України. Так:

1. У політичній сфері вплив мігрантів послаблює позиції політичних партій, що відстоюють традиційні європейські цінності, й дозволяє вийти на сцену дотепер маргіналізованим ультраправим силам, близьким за духом і світоглядом до нинішньої «кремлівської еліти».

2. У соціально-економічній сфері є цілком очевидними збитки країн-членів ЄС, змушених приймати таку кількість біженців, яка перевищує їхні реальні можливості. Це відображається на рівні бюджетних видатків у країнах ЄС, що поступово позначається на рівні життя середньостатистичного європейця. Усе це радикалізує настрої громадян країн-членів ЄС – і повертає кризу у сферу політики.⁶⁶

Вперше акцентовано та цілеспрямовано було використано мігрантів як зброю у 2011 році. Тоді нині покійний диктатор Лівії Муаммар Каддафі організував відправлення морем на човнах до італійського вулканічного острова Лампедуза десятків тисяч африканських мігрантів. Багато з них загинули, але решта дісталася до суші. Таким чином, мігранти своєю присутністю дуже зашкодили, адже на острові не існувало належної

⁶⁵ Нова-стара зброя. URL: <https://tyzhden.ua/nova-stara-zbroia/>

⁶⁶ Жовтенко Тарас. Мигранты как оружие Кремля / Тарас Жовтенко // Сайт «Новое время». – 2016. – 3 марта. URL: <http://nv.ua/opinion/zhovtenko/migranty-kak-oruzhie-kremlja-101286.html>

інфраструктури, здатної забезпечити проживання великої кількості людей. Це було своєрідною помстою за підтримку Італією противників режиму Каддафі.

У 2015 році росіяни почали використовувати мігрантів із країн Близького Сходу, для досягнення політичних, економічних, інформаційних та військових цілей РФ. В той час простежувався певний зв'язок між підвищенням інтенсивності ведення бойових дій у Сирії, пропагандою щасливого життя в Європі та, відповідно до цього, збільшенням кількості мешканців цієї країни, які залишали її в пошуках кращої долі. Мігранти їхали до європейських країн переважно каналами, заздалегідь підготовленими російськими спецслужбами, і тим самим розхитували соціально-економічну ситуацію в таких державах, як Угорщина, Німеччина, Сербія, Австрія та Греція. Водночас Москва досягала й інших цілей: підвищення власної геополітичної ролі, присутності в Сирії (нібито як країна-миротворець), переміщення акцентів світової спільноти від українського питання до проблем безпеки Європейського Союзу та створення проблем у відносинах між його членами, що, знову таки, на думку Кремля, має послабити ЄС та НАТО.⁶⁷

Отже, можна дійти до висновку, що міграція дійсно є зброєю, яка шкодить державам. Головною її перевагою є те, що вона може застосовуватись як у воєнний, так і в мирний час. Окрім цього її дуже важко виявити на початку та ідентифікувати як агресивну стратегію ворога. Тому держави вдаються до міграційних стратегій як до нетрадиційної зброї, що здатна допомогти їм досягти своїх національних цілей. Розгортання сучасної кризи біженців у Європі яскраво демонструє, що окремі міжнародні гравці спричиняють, розпалюють та згодом використовують цю кризу для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей.

⁶⁷ Нова-стара зброя. URL: <https://tyzhden.ua/nova-stara-zbroia/>

Висновок до розділу 2

Отже, міграція досить складне явище, яке зумовлене багатьма чинниками, що впливають на усі сфери людського життя, формуючи тим самим міграційну кризу.

На сьогодні важливим викликом для Європи постає нелегальна міграція, яка дестабілізує внутрішню та зовнішню безпеку кожної з країн. Країни намагаються зменшити наплив мігрантів, але через неузгодженість між державами та недостатність механізмів вирішення даної проблеми, міграція не припиняється, а навпаки, стає все більшою загрозою. Тому, країни Європи повинні в першу чергу діяти спільно, за допомогою компромісів вирішувати дане проблемне питання. Необхідно розробити нові програми, щодо прийому мігрантів, які допоможуть запобігти або обмежити в'їзд до країн ЄС, а головне потрібно удосконалити міграційне законодавство.

Окрім цього, міграція може бути спричинена якоюсь політичною чи геополітичною силою, яка прагне завдати спрямованого і контрольованого удару опоненту. Через це, така дія називається міграційна зброя. Факторами ураження міграційної зброї є загрози територіальній цілісності держав, поширення тероризму, зростання політичної нестабільності, економічної та соціальної напруженості, деформації етнодемографічної структури населення, поширення епідемій і захворювань та інші ризики.

Тому, сучасна міграційна криза в ЄС може бути наслідком цілеспрямованих дій різних суб'єктів геополітичної та політичної боротьби. Загальна криза інституцій ЄС на сучасному етапі є вигідною для Росії, в певному сенсі для США, ісламських радикальних угруповань та частини політичних еліт країн ЄС і країн-сусідів Євросоюзу.

Розділ 3. Міграційна криза на кордоні Білорусі та ЄС (Польща, Литва).

3.1 Керована міграція, використання території Республіки Білорусь Росією, як тиск на Європейські держави.

У 2021 році гостро постало питання, що стосувалося міграційної кризи на кордоні Білорусі та ЄС. Тоді самопроголошений президент Білорусі Олександр Лукашенко намагався розхитати ситуацію на кордоні з Польщею, для залякування ЄС, адже проблема міграційної кризи завдає великої шкоди для будь-якої держави.

Виникнення даного конфлікту, несе за собою багато причин, основні з яких:

- По-перше, вибори президента Республіки Білорусь, які відбулися 2020 року, викликали масові протести населення.
- По-друге, соціально-економічне становище країни погіршилося, через затримання лідерів опозиції та опозиційних активістів.
- По-третє, вибори президента Білорусі не визнала Європа.
- По-четверте, санкції ЄС проти Республіки Білорусь.

Найбільш критичною точкою загострення відносин Білорусі та ЄС сталося через зупинений літак, який летів через повітряний простір Білорусі. Літак рейсу 4978 Ryanair 23 травня 2021 року, що летів з Афін до Вільнюса, під приводом вибуху за вказівкою президента Білорусі О. Лукашенка був блокований у повітряному просторі Білорусії і в супроводі білоруського винищувача спрямований в аеропорт Мінськ.⁶⁸ Ця ситуація спровокувала запровадження санкцій проти Республіки Білорусь.

Перші ж санкції ЄС проти режиму Лукашенка завдали відчутних економічних та моральних збитків. У відповідь на це Білорусь застосувала

⁶⁸ Євросоюз готує нові санкції проти Лукашенка. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/26/novyna/svit/yevrosoyuz-hotuye-novi-sankcziyi-proty-lukashenka>

міграційну зброю проти однієї з країн-членів Європейського Союзу. Для цього були використані мігранти з країн Близького Сходу та Африки, які прагнули потрапити до ЄС через Білорусь.

3 травня 2021 року Польща, Литва та Латвія відзначали збільшення потоку мігрантів. Але міграції були поодинокими, не масовими. Сьогодні зрозуміло, що велася підготовка організованої міграційної хвилі. До прикладу, в період з початку травня і до кінця першої декади серпня 2021 року максимальна кількість осіб (визначена на підставі місткості літаків, які здійснювали перельоти), які могли прибути з Іраку до Мінська становила приблизно 14 тисяч. Враховуючи вищевказане та кількість мігрантів, яким вдалось потрапити на кордон з Польщею, Литвою чи Латвією, можна припустити, що на той час на території Білорусі перебувало близько 4-5 тисяч мігрантів. В основному вони є вихідцями з таких країн: Ірак, Афганістан, Сирія.

Верхня межа інтенсивності авіасполучень між Іраком та Білоруссю настала під кінець першої декади серпня, тобто з 5 по 11 серпня 2021 року. Окрім цього білоруська національна авіалінія Belavia інтенсивно шукала нових сполучень, тому проводила активні багатовекторні дії для збільшення кількості авіарейсів до Мінська з наступних напрямків:

1. Ліван: від 17.08.2021 року реалізовано 3 рейси Бейрут – Мінськ.
2. Йорданія: відбувся один чартерний рейс з Амману до Мінська. З 03.09.2021 Belavia анонсувала чартерні рейси до Акаби.

Важливим транспортним вузлом була Туреччина. За один тиждень тільки зі Стамбулу було здійснено 21 рейс. Саме там відбувалася основна пересадка, що давала можливість потрапити до Мінська, не дивлячись на відсутність рейсів, наприклад з Іраку. В середньому до головного аеропорту в Стамбулі з Багдаду на тиждень здійснюється 29 рейсів, до порту Sabiha Gökçen (SAW) – 30 рейсів, а до Atatiirk (ISL) - 3 рейси. Аналізуючи рейси з 25 липня по 19 серпня (перед цим, коли Литва зареєструвала найбільшу кількість

мігрантів на своєму кордоні) до Стамбулу з столиці Іраку прилетіло 60 літаків (з приблизно 11 тис. пасажирів на борту). За період з 16 серпня по 22 серпня 2021 реалізовано 60 рейсів з близько 11 тис. пасажирів.

Москва (інші російські міста - Краснодар, Петербург, Сочі, Нижній Новгород, Уфа, Єкатеринбург, Самара, Калінінград, Мінеральні Води) схоже, як у випадку аеропортів Туреччини це вигідні вузли пересадок. Тільки за останній тиждень серпня білоруські і російські перевізники з трьох московських аеропортів реалізували 42 рейси з Мінськом.

Перша країна, яка постраждала від мігрантів, які перетинали білоруський кордон була Литва. Окрім того, Білорусь ігнорувала зусилля Литви щодо співпраці і таким чином висловлювала невдоволення санкціями, введеними щодо посадових осіб білоруського режиму. Це припущення підтверджується заявою О. Лукашенка про гібридну війну проти Білорусі і про те, що він не збирається "захищати" Європу від нелегальної міграції.

Білоруська влада через соціальні мережі та інші джерела інформації запрошувала всіх бажаючих приїхати в Білорусь, звідки була можливість безперешкодно дістатися до Литви.

Основний спосіб дій мігрантів з країн Близького Сходу: після прибуття в Мінськ літаком зі Стамбулу або Багдаду мігрантам полегшують проїзд до литовського кордону і організують спробу перетнути його пішки. Після того, як нелегальні мігранти будуть виявлені, вони просять притулку в Литві, хоча країни їх призначення зазвичай знаходяться в Західній Європі. Після розміщення вони шукають можливість втекти з центру реєстрації іноземців, центру прийому біженців або інших місць.

Пізніше, коли Білорусі не вдалося, переправити велику кількість мігрантів через білорусько-литовський кордон, вони вдалися до Польщі. Великий потік мігрантів був помічений, вже на кінці серпня біля білорусько-польського кордону.

2 вересня 2021 року Польща запровадила надзвичайний стан у прикордонному регіоні, спочатку він був запроваджений на 30 днів, а згодом подовжений до 60 днів.⁶⁹

Загострення даного конфлікту відбулося в період з 8 по 23 листопада 2021 року. Саме тоді мігранти великою кількістю, намагалися прорвати білорусько-польський кордон. Окрім того, що Білорусь і так пропускала на свою територію, так ще й білоруські військові супроводжували колони на підходах до кордону та постійно перебували на місці зіткнень та надавали приладдя для прориву. Також, вони застосовували каміння, петарди та інші засоби для провокації. Біженці намагалися перебратися до Польщі, а звідти – до Німеччини. Як я вже говорив, національна приналежність мігрантів була різна, були вихідці з Сирії, Індії, Венесуели, Нігерії, Конго, Камеруну, Азербайджану, Казахстану, РФ, але основу склали біженці з Іраку (переважно курди).

9 листопада 2021 року на кордоні з Білоруссю побував прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький. У зверненні до солдатів він зазначав: «Хто б міг подумати ще два-три місяці тому, що ми матимемо справу з використанням людей як живих щитів. Режим Лукашенка використовує мирних жителів як зброю гібридної війни. Те, що ми бачимо сьогодні, – це нові методи, і ви є ключовим бастионом проти них».⁷⁰

Білорусь почала цей конфлікт не лише через санкції ЄС, але й з метою дестабілізації Європи за спільними бажаннями Лукашенка та Путіна. А Євросоюз зрозумів, що хвиля мігрантів з Близького Сходу та Африки, це ніщо інше, як гібридна атака керівництва Білорусі за підтримки Москви. Офіційний

⁶⁹ Битва за ЄС на польському кордоні: режим Лукашенка цього б не робив без підтримки Кремля. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/lukashenko-za-pidtrymky-kremlya-destabilizuye-pols%CA%B9kyy-kordon/31553372.html>

⁷⁰ Лукашенко штурмує польський кордон: що можуть протиставити диктатору та наскільки «занепокоєні» в Євросоюзі. URL: <https://www.5.ua/svit/lukashenko-shturmuie-kordony-shcho-mozhut-protystavyty-dyktatoru-v-yes-krim-tradytsiinoho-hlybokoho-zanepokoiennia-260668.htm>

представник Єврокомісії Адальберт Янц так характеризував події на білорусько-польському кордоні: «Це продовження відчайдушної спроби режиму Лукашенка використати людей як пішаків для дестабілізації Європейського Союзу та цінностей, які ми відстоюємо».⁷¹

Позитивним моментом у цій ситуації що склалася, було те, що країни Європи не залишили Польщу на самоті з міграційною кризою. До прикладу, виконувач обов'язків міністра внутрішніх справ ФРН Горст Зеєгофер говорив: «Згуртуватися мають усі країни ЄС, оскільки Лукашенко, за підтримки Путіна, використовує людські долі, щоби дестабілізувати Захід. Тому ми маємо діяти згуртовано. Польщі чи Німеччині самим із цим не впоратися».⁷²

Окрім цього, були зроблені конкретні кроки для покращення даної ситуації. Перш за все, Єврокомісія відрядила своїх представників до країн походження мігрантів, де робили наголос на тому, щоб вони не попадали в пастку білоруської влади. Також, близько 20 авіакомпаній були під моніторингом. Це були авіакомпанії арабських країн, Африки та РФ.

На те, що сьогоднішня міграційна криза в Білорусі є одним зі знарядь гібридної війни РФ проти Заходу, вказує декілька ознак. Передусім це те, що у білоруських спецслужб немає достатньо засобів і коштів для організації процесу переміщення кількох тисяч осіб з Близького Сходу до Європи. Тому цілком реально, що без координації «старшого брата» тут не обійшлося. Натомість російське ГРУ спеціалізується на подібних операціях. Варто згадати хоча б організацію масованої міграційної кризи на південному фланзі ЄС після вторгнення РФ до Сирії у 2015 році.

Аналізуючи вище сказане, можна дійти до висновку, що кремль явно у цьому бере участь. Ми бачимо його підтримку у всіх сферах – політичній,

⁷¹ Євросоюз готує нові санкції проти Лукашенка. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/26/novyna/svit/yevrosoyuz-hotuye-novi-sankcziyi-proty-lukashenka>

⁷² Битва за ЄС на польському кордоні: режим Лукашенка цього б не робив без підтримки Кремля. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/lukashenko-za-pidtrymky-kremlya-destabilizuye-pols%CA%B9kyy-kordon/31553372.html>

дипломатичній та пропагандистській. Ще одним підтвердженням того, що Росія підтримувала Білорусь було те, що 4 листопада на віртуальному засіданні спільної держради союзу Росії та Білорусі була запроваджена нова концепція спільної міграційної політики. До того, держсекретар Союзної держави росіянин Дмитрій Мезенцев назвав дії Білорусі у зв'язку з «последними событиями на границе Беларуси-ЕС» – «выдержанными и профессиональными».⁷³

За висновками експертів американського Інституту досліджень глобальних загроз та демократії Роберта Ленсінга, Білорусь може бути джерелом постачання у країни Європи зброї та членів терористичних організацій. При цьому операції такого рівня не можуть здійснюватися Мінськом самотужки, а перебувають під управлінням кремля за схемами, відпрацьованими ще за часів «холодної війни», коли Москва здійснювала інфільтрацію бойових груп та зброї для дестабілізації ситуації у якійсь із країн у разі необхідності.⁷⁴

Загалом, проблема міграції на білорусько-польському кордоні, давала змогу кремлю відвернути увагу від України. Але з іншої сторони, на думку директора Інституту світової політики Євгена Магди, який вважає, що ціль тандему «Мінськ-кремль»: спроби мігрантів прорвати кордони Литви та Польщі мають спонукати ЄС сісти за стіл переговорів з Росією щодо досить широкого порядку денного:

- Прискорення запуску «Північного потоку-2».
- Розміщення у Європі біженців, зокрема – з гарячих точок

Близького Сходу.

- Зменшення санкцій проти Росії.

⁷³ Спільна "гібридна атака" на ЄС Союзної держави РФ та Білорусі. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3349076-spilna-gibridna-ataka-na-es-souznoi-derzavi-rf-ta-bilorusi.html>

⁷⁴ Битва за ЄС на польському кордоні: режим Лукашенка цього б не робив без підтримки Кремля. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/lukashenko-za-pidtrymky-kremlya-destabilizuye-pols%CA%B9kyy-kordon/31553372.html>

- Легалізація угруповань «ДНР» та «ЛНР» на окупованій частині українського Донбасу.
- Визнання Євросоюзом анексії українського Криму Росією.

Отже, з огляду на це все, можна впевнено стверджувати, що дана міграція відбувалася цілеспрямовано, а саме головне за допомогою кремля. Всі ці маніпуляції з міграцією, спробою натиснути на Захід, дали зрозуміти, що довіряти даним країнами не варто, адже це несе за собою катастрофічні наслідки для Європи.

3.2 Механізми, які використовують Росія та Білорусь по відношенню до суміжних держав для провокування міграційної кризи.

У відповідь на європейські санкції та "антибілоруську" зовнішньополітичну позицію Польщі, Литви та Латвії, влада Білорусі розпочала спецоперацію зі штучного створення напливу нелегальних мігрантів з країн Близького Сходу та Африки до суміжних країн-членів ЄС.

Більшість мігрантів, які робили спроби перетнути кордон, неможливо ідентифікувати, оскільки вони не мають при собі документів, що посвідчують особу. Це створює додаткову загрозу, яка полягає у тому, що в країни ЄС можуть потрапити особи, пов'язані з терористичними організаціями, радикальними релігійними рухами, транснаціональними злочинними угрупованнями.

Тому, влада Білорусі умисно нівелювала заходи міграційного контролю та використовувала державні установи, приватні компанії і фізичних осіб для провокування штучної міграційної кризи на Сході Європи. До згаданої діяльності залучаються закордонні дипломатичні установи/представництва Білорусі та інші можливості МЗС РБ для надання «запрошень» іноземцям відвідати країну з метою подальшого виїзду до країн ЄС.

Багато мігрантів з африканських країн, затриманих прикордонниками, розповідали схожі історії про те, чому вони вибрали Литву та Польщу для своїх нерегулярних поїздок. За словами нелегальних мігрантів, вони навчалися у вищих навчальних закладах Гродно (деякі з мігрантів знають російську мову), але незадовго до цього були виселені зі студентських гуртожитків і тому змушені були покинути Білорусь. Також під час первинних співбесід громадяни африканських країн заявляли, що вони прибули зі своїх країн походження (наприклад Камеруну) в Мінськ, дісталися до Гродно і вже через кілька днів незаконно в'їхали в Литву.

У липні спостерігався посилений потік громадян РФ чеченського походження і громадян Афганістану. Передбачалося, що поширення інформації про схему незаконної міграції також спонукало цих громадян скористатися можливістю без будь-яких перешкод перетнути державний кордон з Білорусі до Литви чи Польщі. За первинною інформацією, частина афганців і росіян виїхала на автомобілях або автобусах з країн свого походження в Москву, де їх зустріли переправники незаконних мігрантів. Через деякий час громадяни Афганістану і РФ покинули Москву і доїхали до кордону РБ з ЄС, де їх зустріли люди в камуфляжному одязі і масках. Ці люди забрали телефони і гроші, хоча за переправлення через кордон ними вже було заплачено 2000 доларів США з однієї людини.

Також, як правило, мігранти потрапляли на територію Білорусі під виглядом «туристів». До такої схеми були залучені туристичні фірми «Oscartur» (головний офіс якого розташований у м. Лісабон, контролюється спецслужбами РФ) та «Joodland» (м. Багдад, контролюється спецслужбами РБ, у тому числі через консульство РБ в Іраку).

Крім вищезазначених, до схеми транзиту мігрантів в країни-членів ЄС причетні білоруські страхові компанії, державні готелі та приватні фірми:

1. Білоруська страхова компанія «Белгосстрах», що надавала обов'язкове медичне страхування для іноземців, які тимчасово відвідують Білорусь;
2. Готелі «Беларусь» та «Спутник» використовувались для тимчасового перебування мігрантів;
3. Білоруська державна туристична компанія «Центркурорт», власник - Управління справами президента Білорусі, має сайт, орієнтований на арабомовну аудиторію, для поширення інформації щодо можливості безвізового режиму в'їзду до Білорусі.

Окрім того, режим Лукашенка розпочав спеціальну операцію під кодовою назвою "Шлюз". Операція полягала у створенні напливу нелегальних

мігрантів з країн Близького Сходу, Африки до Польщі, Литви і Латвії, та здійснювалася у три етапи:

Етап 1. Зосередження мігрантів на території Білорусі.

Цей етап відбувався за чотирма географічними напрямками:

➤ *Напрямок з країн Близького Сходу.* Одним із основних шляхів потрапляння громадян Іраку до країн-членів ЄС через Білорусь є використання послуг іранських та білоруських туристичних компаній. Більшість незаконних мігрантів з країн Близького Сходу прибувають на літаках з аеропортів Багдаду і Стамбулу до Мінська.

➤ *Напрямок з Чеченської Республіки РФ.* Як правило, громадяни РФ, які намагалися незаконно емігрувати та прибували до Мінська на автомобільному транспорті.

➤ *Напрямок з Центральної Азії.* Громадяни країн Центральної Азії зверталися до дипломатичних представництв РФ з метою отримання робочих або туристичних віз, після чого прибували до РФ, де працювали протягом певного часу. Вичерпавши дозволений термін перебування в РФ, вони виїжджали до Білорусі. У подальшому намагалися отримати візи країн ЄС, щоб потрапити до них для роботи або навчання.

➤ *Напрямок з країн Африки.* Активно використовувався громадянами Камеруну, Того, Конго, Гвінеї та інших африканських країн. Особливістю було наявність у мігрантів освітніх віз для навчання у Білорусі.

Етап 2. Супроводження мігрантів до кордону Білорусі з країнами ЄС.

На території Білорусі мігранти зверталися до організаторів наступного етапу їх незаконної міграції до ЄС, які забезпечують перетин кордону. Незаконних мігрантів часто забирали з місць їх проживання через кілька днів після їх прибуття, після чого відвозили до кордону на автобусах без розпізнавальних знаків. Жодних перешкод зі сторони правоохоронців Білорусі не чинилося.

Етап 3. Сприяння міграції до західноєвропейських країн.

Більшість мігрантів після перетину кордону Білорусі з суміжними країнами-членами ЄС намагалися потрапити до Німеччини. Траплялися випадки втечі мігрантів з центрів реєстрації іноземців, або місць їх тимчасового розміщення, не дочекавшись рішення щодо їх подальшої долі в країні. Більшість «туристів», які не потрапили до країн ЄС і залишалися на території Білорусі, не знаючи мови та місцевих звичаїв і витративши більшість коштів, змушені були вести асоціальний спосіб життя.

За період проведення операції «Шлюз», до суміжних з Білоруссю країн-членів ЄС «виведено» близько 25% осіб від загальної кількості «туристів» з Близького Сходу, Африки, що не відповідало запланованим білоруською стороною показником (80-90%). Заходи уряду Польщі, Литви та Латвії, за сприянням керівництва ЄС, дозволили стабілізувати ситуацію.

Також, велика увага приділялася пропаганді і в цьому Білорусі допомагала вже досвідчена машина пропаганди РФ. Проводилися маніпуляції:

- акцент робився на тому, що люди нещасні, їм холодно, мерзнуть діти, немає ні їжі ні води, в людей є поранення від дроту «Концертіно» тощо;
- відбувався високий рівень присутності білоруських представників та лояльних владі ЗМІ, які цілодобово знаходилися на місці подій;
- РФ та Білорусь поширювали надзвичайно велику кількість відеороликів в соціальних мережах, що відображали білоруську позицію;
- розхитувалася тема мігрантів на українському кордоні. поширювалася інформація щодо присутності на кордонах баз НАТО із багатотисячним контингентом; спрямовувалася увага у повідомленнях на «байдужість європейських чиновників та жорстокість польських правоохоронців».⁷⁵

⁷⁵Спільна "гібридна атака" на ЄС Союзної держави РФ та Білорусі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3349076-spilna-gibridna-ataka-na-es-souznoi-derzavi-rf-ta-bilorusi.html>

Однак, незважаючи на спільні дії РФ та Білорусі щодо проблем на кордоні з ЄС, бажання та кроки у них різні. Важливим фактором у цій ситуації є те, що РФ намагалася бути в тіні. Так, РФ штучно використовувала міграційну кризу на кордоні РБ та ЄС для провокування дестабілізації безпекової ситуації у Східній Європі. А ключовим механізмом використання гібридних інструментів з боку кремля було, як я вже говорив приховування своєї діяльності, за прикладом, як це відбувалося в 2014 році в Криму та на сході України.

Як висновок, міграційна криза на білорусько-польському кордоні була одним із інструментів кремля для спонукання ЄС до переговорів з РФ щодо прискорення запуску «Північного потоку-2», зменшення санкційного тиску на РФ, легалізації так званих «ЛДНР», визнання анексованого РФ Криму російською територією. Таким чином кремль вже вкотре «чужими руками» вирішував нагальні для нього проблеми.⁷⁶

Отже, зростання рівня незаконної міграції з території Білорусі підвищує рівень викликів і загроз для суміжних європейських держав, через високу ймовірність потрапляння під виглядом мігрантів представників спецслужб, терористичних організацій, кримінальних груп тощо. Також потрібно розуміти, що РФ є головною у загостренні міграційної кризи на кордонах Євросоюзу. Але завдяки ефективним заходам урядів Литви, Латвії та Польщі операція "Шлюз" та інші засоби впливу бажаного результату не досягли, що покращило ситуацію в ЄС.

⁷⁶Демченко: Кремль використовує міграційну кризу для прискорення запуску ПП-2 та зменшення тиску на РФ.
URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/rosiya/20211113-demchenko-kreml-vykorystovuye-migratsijnu-kryzu-dlya-pryskorennya-zapusku-pp-2-ta-zmenschennya-tysku-na-rf/>

3.3 Наслідки для України, у зв'язку з міграційною кризою на кордоні ЄС та Білорусі.

Як тільки з'явилася напруга на білорусько-польському кордоні, почала поширюватися інформація про можливе переправлення мігрантів до кордону з Україною. Але це було за умови, якщо польські прикордонники не зможуть витримати їхній тиск з РБ. У відповідь на це РНБО, повідомила, що будуть готові до різного сценарію подій. В порівнянні з Польщею, Україна не мала змоги реагувати на виклики інженерно-технічними засобами, тому що такі роботи велися епізодично на певних напрямках. Відсутність чіткої державної політики, недалекоглядність та відсутність фінансування далася в знаки, як наслідок, інженерно-технічне забезпечення на україно-білоруському сегменті державного кордону не проводилося взагалі.

Депутат Бундестагу Нільс Шмідт, запропонував залучити Україну до даної проблеми. На його думку Україна, могла б взяти до себе біженців поки триває розгляд заявки про надання притулку іноземцям в ЄС. В Україні з цим аж ніяк не погоджувалися, окрім того міністр внутрішніх справ України Денис Монастирський заявив, що Україна буде реагувати на появу мігрантів відповідно до законів України і європейських конвенцій. Якщо мігранти подадуть заяву про надання статусу біженця, Україна має її розглянути. Мігранти повинні бути розміщені в пунктах тимчасового перебування і забезпечені усім необхідним до вирішення їхньої подальшої долі.⁷⁷

⁷⁷ «Мігрантська криза» – російсько-білоруська інформаційна кампанія. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/files/2021/%D0%A6%D0%9F%D0%94/%D0%9C%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0.pdf>

В українських селах, що знаходилися впритул до кордону, помічали, що атмосфера на кордоні з Білоруссю, де постійно літають військові літаки та гелікоптери, була дуже напружена. Наприклад, жителі села Вільшанка Волинської області не вірили в те, що кілька тисяч мігрантів з країн Далекого Сходу та Азії дійдуть до їхніх селищ. Згідно з офіційною статистикою Державної прикордонної служби України, за 9 місяців 2021 р. на всій ділянці кордону з Білоруссю було затримано всього 13 нелегалів.

З метою реагування на можливі виклики, Державною прикордонною службою України було визначено ділянки кордону, навпроти яких могли бути масові скупчення мігрантів з метою їх прориву на територію України. До охорони кордону долучали загони територіальної оборони. Нацгвардія, Нацполіція, СБУ в прикордонних регіонах також були переведені в посилений режим ведення служби.⁷⁸

Розпочалися заходи з посилення охорони державного кордону. Поблизу державного рубежу було розгорнуто додаткові сили та засоби ДПСУ та взаємодіючих військових формувань, з метою недопущення прориву незаконних мігрантів.

Стратегічно РФ хотіла, через підрив територіальної цілісності України та інших держав (Грузія, Молдова), стати на перешкоді розширенню НАТО та ЄС на Схід. На це, позиція Заходу була чітка, що кожна країна сама обирає шлях. Коли погрози та ультиматуми не спрацювали, кремль вдався до іншого виду залякувань, а саме накопичення військ на кордоні України та Білорусі.

Тим самим Путін продемонстрував, що готовий застосувати військову силу і навіть окупувати частину території країни, що не входить до Альянсу.

⁷⁸ Міграційна криза – приклад еволюції механізмів міжнародного гібридного шантажу. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/779467.html>

Окрім цього, Росія постійно проводила посилену агресивну діяльність біля кордонів країн НАТО, включаючи провокації, порушення повітряного простору, імітацію атак, організацію великих військових маневрів.

29 грудня 2021 року Росія та Білорусь оголосили про заплановані спільні навчання, які мали б тривати з 10 по 20 лютого 2022 року. На той час на території РБ вже перебувало декілька тисяч російських військовослужбовців. Україна та західні країни, почали підозрювати, що Москва готується до нового вторгнення в Україну. Росія традиційно все заперечувала, вимагаючи "гарантій безпеки", зокрема відмови від перспективи вступу України до НАТО.

Коли самопроголошений президент Олександр Лукашенко, обговорював плани майбутніх навчань, то заявив, що біля кордонів Білорусі нібито відбувається нарощування військового контингенту України та зосередження "підрозділів Національної гвардії з націоналістів-радикалів, що ще гірше, ніж натівські військовослужбовці". Служба безпеки України відразу ж відреагувала на цю заяву, назвавши її "маніпулятивною та провокативною".⁷⁹

Під час брифінгу 18 січня 2022 року високопоставлена представниця Держдепартаменту США сказала: «Повідомлення про пересування російських військ у напрямку Білорусі, які, ймовірно, здійснюються під приводом регулярно планованих спільних військових навчань, викликають занепокоєння. Вибір часу примітний, і, звичайно, викликає побоювання, що

⁷⁹ Військові навчання Білорусі та Росії: чого очікувати. URL: <https://www.dw.com/uk/viiskovi-navchannia-bilorusi-ta-rosii-na-shcho-zvazhytsia-soiuzna-rishuchist-a-60475286/a-60475286>

Росія може розмістити війська в Білорусі під виглядом спільних військових навчань, щоб, можливо, напасти на Україну з півночі».⁸⁰

Заступник міністра закордонних справ Росії 19 січня 2022 року звернувся до США з пропозицією взяти на себе юридичні зобов'язання не голосувати за членство в НАТО країн, членству яких протистоїть РФ. Кремль готовий був обміняти таку «пропозицію» на умови, які були висунуті раніше – так звані гарантії не розширення Альянсу на схід. Він зазначив, що рішення, прийняте на саміті в Бухаресті 2008 року, «слід виключити» і що Сполучені Штати повинні надати односторонні юридичні гарантії, що «цього ніколи не станеться». Позиція про те, що Україна і Грузія ніколи не стануть членами Північноатлантичного альянсу, сказав Рябков, є пріоритетною для кремля. За його словами, в Америці для такого кроку має бути «достатньо політичної волі».⁸¹

На початку лютого Росія заявила про те, що у зв'язку з військовими навчаннями «Союзна рішучість – 2022», вона перекриває для України частину Чорного та Азовського морів, а також Керченську протоку. Тим самим відбулося блокування торгових шляхів, відбуття суден з портів Бердянськ та Маріуполь було неможливим.

Багато видань писало про день вірогідного наступу, до прикладу:

✓ 11 лютого британське видання The Guardian писало що, за даними США, президент РФ Володимир Путін здійснить в вторгнення в Україну найближчими днями;

⁸⁰ Росія може атакувати Україну з території Білорусі – Держдепартамент США. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-rosija-ukrajina-ataka-z-bilorusi/31661157.html>

⁸¹У Росії висунули США "пропозицію" щодо України та Грузії у НАТО. URL: <https://web.archive.org/web/20220201014253/https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/u-rosii-visunuli-ssha-propozitsiyu-schodo-ukraini-ta-gruzii-u-nato.htm>

✓ Німецьке видання Spiegel, оприлюднило інформацію про те, що ЦРУ та інші військові донесли до відома федерального уряду про те, що можливе вторгнення відбудеться 16 лютого.

21 лютого 2022 року очільник Кремля по телебаченню заявив про визнання незалежності «ДНР» та «ЛНР» та підписав відповідні укази, тим самим порушуючи суверенітет України, а також усі норми міжнародного права та міжнародні домовленості.

Близько 4 години 24 лютого 2022 року Росія почала повномасштабну війну проти України. Президент РФ Путін оголосив про воєнну операцію начебто з метою «демілітаризації та денацифікації України», а через кілька хвилин почалися ракетні удари по всій Україні. Російські війська перетнули кордон України поблизу таких міст як Харків, Херсон, Чернігів, Суми, Чорнобиль, прийшовши з території Росії, Білорусі та тимчасово окупованого Криму.

Отже, на сьогоднішній день, ми бачимо наслідки для України від міграційної кризи, яка виникла на білорусько-польському кордоні. Сотні зруйнованих міст, тисячі згублених життів українців, тільки через бажання – домогтися свого та залякати світ.

Висновок до розділу 3

Підсумовуючи вищесказане, ситуація, яка сталася на білорусько-польському кордоні мала важливе значення не тільки для Білорусії, але й для Росії. А так, як Лукашенко знаходиться під протекцією Путіна, можна зрозуміти, що дану ситуацію спричинила РФ лише «чужими руками». Білорусь та Росія використовували різні засоби впливу на Європейський Союз, починаючи від пропаганди та закінчуючи спеціальними операціями.

Уряди країн, з яких прибували мігранти, офіційно не підтримували штучну «міграційну кризу», створену урядом Білорусі, хоча лідери цих країн, зокрема Іраку, Лівії, Єгипту поводитися досить обережно з метою уникнення санкцій та прямих звинувачень у спробах підірвати існуючу систему міжнародної безпеки. Адже, міграційна криза на польсько-білоруському кордоні це лише спровокована РФ акція, яка призвела до масштабних змін та втрат в Україні.

Незважаючи на те, що країни Європи не були підготовлені до такого напливу мігрантів, вони змогли об'єднатися задля вирішення кризової ситуації. Тому, лише чверть осіб, з числа тих, які прибули на територію Білорусі для міграції в ЄС, змогли перетнути кордон.

Якщо ж говорити про наслідки для України, то вони виявилися занадто трагічними та тривають досі. Міграційна криза, спровокована РФ на кордоні РБ та ЄС, стала з однієї сторони відволікаючим маневром справжніх намірів РФ, а з іншого послужила майданчиком для накопичення військ РФ і, як наслідок, призвела до повномасштабного вторгнення РФ на територію України з території Білорусі.

ВИСНОВКИ

Отже під час написання наукової роботи я дослідив, що міграція – це переміщення людей через кордони, або в межах однієї держави зі зміною місця проживання на завжди чи більш-менш тривалий термін. Будь-яка міграція відбувається за різних умов: політичних, економічних, соціальних тощо. Чинниками, які провокують індивіда до міграції зазвичай стає потреба у роботі, різні природні катаклізми, війни, бідність тощо.

Багато дослідників займалося даним поняттям, але в основі кожен з них намагався виокремити якусь певну причину, яка спонукає індивіда до міграції. Багато в чому я з ними можу погодитися, адже дійсно коли ми не можемо знайти роботу, коли хочемо зберегти своє життя, коли хочемо розвиватися, коли ми бачимо як живуть інші, це все спонукає нас задуматися над міграцією. Але до цього потрібно підходити свідомо, розуміти що будь-яка міграція несе за собою, як позитивні так і негативні зміни.

Окрім того, якщо міграція відбувається великим потоком населення, і країна не справляється, створюється міграційна криза, наслідком якої з великою ймовірністю буде збільшення рівня криміногенної обстановки, тероризм тощо. Адже дані проблеми несуть за собою хаос та загрозу національній безпеці. Країни інтенсивно борються з даними проблемами, вирішуючи питання, як самостійно, так і спільно з іншими. На даний час створюються різні програми та формуються нові підходи для реалізації міграційної політики, що дозволяє країнам вчасно реагувати на нові виклики.

В сьогоденнішніх реаліях міграційна криза, виступає також, як зброя. Перевагою такого способу є те, що міграційну зброю можна використовувати, як в мирний так і військовий час, її важко виявити на початкових стадіях. Тому такий вид зброї зазвичай відносять до нетрадиційної, призначеної для досягнення своїх цілей. Прикладом цього виступає міграційна криза на білорусько-польському кордоні.

Міграційна криза на білорусько-польському кордоні, була штучно створена нелегітимним президентом Білорусі Лукашенком, але за ініціативи очільника кремля Путіна, та була направлена на дестабілізацію Європейського Союзу. Дана міграція створювалася за допомогою певних механізмів: пропаганди, маніпуляції, тиску та спеціальної операції під назвою «Шлюз». Операція була направлена на пошук мігрантів з Близького Сходу та Африки і направленням їх до Білорусі, а згодом до Європи через різні туристичні агентства, які керуються РФ. Також через кордон, Білорусь та Росія намагалися переправити своїх агентів спецслужб, для розвідки та для дестабілізації країн ЄС з середини у вигляді різних терористичних атак. Але жоден з методів, не дав бажаного результату та не став загрозою для країн ЄС.

Для України ж ситуація на польсько-білоруському кордоні мала негативні наслідки. Адже, по-перше була загроза переміщення мігрантів до кордонів з Україною, по-друге відбувався прямий тиск з боку Росії на бажання нашої держави вступити в ЄС та НАТО; по-третє відбулося нарощення військових сил Росії, під приводом навчань; по-четверте Росією здійснено широкомасштабне вторгнення на територію України, яке триває і по нині.

Список використаних джерел та літератури

Джерела (законодавчі та нормативні документи):

1. «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». [електронний ресурс].- Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> Дата звернення: 1.10.2022.
2. У Міндовкіллі обговорили питання впливу зміни клімату на міграцію населення від 05.07.2019 р. [електронний ресурс].- Режим доступу:
<https://www.kmu.gov.ua/news/v-mindovkilli-obgovorili-pitannya-vplivu-zmini-klimatu-na-migraciyu-naselennya> Дата запиту 01.11.2022.
3. Конвенція про статус біженців (Женевська конвенція) від 28 липня 1951 року. [електронний ресурс].- Режим доступу:
<https://ips.ligazakon.net/document/MU51K02U> Дата звернення 05.12.2022.
4. Управление границами Евросоюза: защита прав мигрантов. 2013. [електронний ресурс].- Режим доступу:
<https://www.ohchr.org/ru/stories/2013/07/eu-border-management-protecting-rights-migrants> Дата звернення: 05.12.2022.

Монографії, навчальні посібники та підручники:

5. Geist В. Sociologicky slovník. — 1992.— 580 ст.
6. Каслз С. Глобальные тенденции и проблемы. Международная миграция в начале XXI века: глобальные тенденции и проблемы // Международный журнал социальных наук. — 2001. — № 032. — Ст. 27 – 42
7. Пулэн М. Источники данных для измерения международной миграции в странах Центральной Европы // Международная миграция населения: Россия и современный мир.— Москва: МАКС Пресс, 2000. — Вып. 5. — Ст. 14 – 37.

8. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи // Перспективи. 2001. — № 3 (15). — Ст. 45 - 50.
9. Сови А. Общая теория населения. Т. 2: Жизнь населения / Пер. с франц. Ф. Р. Окуневой.— Москва: Прогресс, 1977. Ст — 520.
10. Huntington S. P. Zderzenie cywilizacji i nowy ksztalt ladu swiatowego. Warszawa: Warszawskie Wydaw. Literackie, 2000.
11. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка.— К.: Довіра, 1998. — 912 ст.
12. Massey D., Arago J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J.E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal // Population and Development Review. – 1993. – № 19. – Pp. 431–466.
13. Timur, S. (2000). Changing Trends and Major Issues in International Migration: an Overview of UNESCO Programmes. International Social Science Journal. International Migration, no. 165. pp. 255–268.
14. Andreas P. Redrawing the Line. Borders and Security in the Twentyfirst Century / P. Andreas // International Security. – 2003. – Fall. – Vol. 28. – Issue 2. – P. 78-111
15. Adamson F. B. Crossing Borders. International Migration and National Security / F. B. Adamson // International Security. – 2006. – Summer. – Vol. 31. – Issue 1. – P. 165-199.
16. Vintila D., Lafleur J. Migration and Access to Welfare Benefits in the EU:
17. The Interplay between Residence and Nationality. Migration and Social

Protection in Europe and Beyond (Volume 1). IMISCOE Research Series. Springer. 2020. . [електронний ресурс].- Режим доступу: https://doi.org/10.1007/978-3-030-51241-5_1 Дата звернення: 05.12.2022.

18.Красівський Д. Фактори впливу на міграційні процеси в Україні та світі. Інституційні трансформації ринку праці в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів доповідей та тез міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 12 листопада 2019 року. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. 315–318 ст.

19.Кимлічка В. Лібералізм і права меншин / В.Кимлічка. – Х. : Центр освітніх ініціатив, 2001. – 176 ст.

20. Гільченко О.Л. Особливості сучасних загроз міжнародної безпеки в рамках ЄС. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів ХХ підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ. Маріуполь : МДУ, 2018. Ст. 133–137.

21.Fotou M. Identity and Migration: From the ‘Refugee Crisis’ to a Crisis of European Identity. Political Identification in Europe: Community in Crisis? Emerald Publishing Limited, Bingley. 2021. Pp. 21–40.

22.Малиновська, О., 2014. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України, Київ: НІСД. 48 ст.

23. Здоровцова О.Ю. Проблеми міграційної кризи європейського союзу. Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2020. № 17. С. 783–789.

24.Цапенко И. От иммиграционного контроля к управлению миграционными процессами / И. Цапенко // Мировая экономика и международные отношения.– 2001. – № 10. – С. 23-33.

- 25.Глущенко Г.И. Миграция и развитие / Г.И. Глущенко, В.А. Пономарев.
– Москва: ЗАО «Издательство «Экономика», 2009. – 454 ст.
26. Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Зб. Бжезинский; [пер. с англ.]. – Москва: Междунар. отношения, 2004. – 288 ст.
27. Бьюкенен П. Дж. Смерть Запада / П. Дж. Бьюкенен; [пер. с англ. А. Башкирова]. – Москва: ООО «Издательство АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2003. – 444 ст.
- 28.Саррацин Т. Германия: самоликвидация / Тило Саррацин; [пер. с нем]. – Москва: Рид Групп, 2012. – 400 ст.
- 29.Стригунов Константин. Миграционный удар по Европе. Уроки для
30.России / Константин Стригунов // Российский институт стратегических исследований. – 2015. – 22 сентября. [электронный ресурс].- Режим доступа: <http://riss.ru/mail/20645/> Дата звернення 10.12.2022
31. Маслов П.А. Миграция как фактор социального риска: причины и последствия / П.А. Маслов // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2009. – №10. – Ст. 104–108.
32. Волохов Александр. Миграционное оружие / Александр Волохов //
33.Сайт «Академия Тринитаризма». – 2015. – 9 сентября. . [электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0012/001d/00123997.htm>

Наукові статті у фахових та інших виданнях:

- 34.Романюк А. Міграційні процеси у Львівській області // Українські варіанти. — 1997. — № 2 .— Ст. 21 - 25.
- 35.Адеподжу А. Взаимосвязь между внутренней и международной мигра

цией: африканская действительность // Международный журнал социальных наук. — 1999. — № 024.— Ст. 101 – 111.

36.Римашевская Н.М. Население и глобализация / [Римашевская Н.М., Галецкий В.Ф., Овсянников А.А. и др.]. – Москва, 2004. Міграція населення. [електронний ресурс].- Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F#cite_note-%D0%95%D0%86%D0%A3-4

37.Жовтенко Тарас. Мигранты как оружие Кремля / Тарас Жовтенко // Сайт «Новое время». – 2016. – 3 марта. [електронний ресурс].- Режим доступу: <http://nv.ua/opinion/zhovtenko/migranty-kak-oruzhie-kremlja-101286.html>

38.Sassen S. Th e de facto Transnationalizing of Immigration Policy / S. Sassen // Challenge to the nation-state: Immigration in the Western Europe and the U.S. / Ed. by Joppke Chr. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – P. 50–85

39.Гайдук Н. І., Асірян С. Р. Захист кордонів Європейського Союзу не нелегальної міграції та шляхи його вдосконалення. 2018. [електронний ресурс].- Режим доступу:

[http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/mnj_2018_9\(3\)_6.pdf](http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/mnj_2018_9(3)_6.pdf)

Електронні ресурси:

40. Солодько А., Фітисова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики.[електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryzav-yes-statystyka-taanaliz-polityky>.

41. People on the move: migration and mobility in the European Union. Belgium: Bruegel, 2018. Blueprint series 28. Volume XXVIII. 190 p. . [електронний ресурс].- Режим доступу:

https://www.bruegel.org/wpcontent/uploads/2018/01/People_on_the_move_ONLINE.pdf

42. Glossary about migration. [електронний ресурс].- Режим доступу:

http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf

43. Бортник Н., Єсімов С., Мороз Н. Міграційні процеси: поняття, сутність, сучасний стан. 2017. [електронний ресурс].- Режим доступу:

https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal_paper/2018/jun/13306/12.pdf

44. Енциклопедія сучасної України. [електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-17837>

45. Міграційні процеси: сутність, причини, види та показники міграції.

[електронний ресурс].- Режим доступу: <https://buklib.net/books/27309/>

46. Висвітлення питань міграції. // Міжнародним центром із розвитку міграційної політики. 2021. Ст. 193. [електронний ресурс].- Режим доступу:

https://www.icmpd.org/file/download/52785/file/MOMENTA%2520Manual_UA

47. Міграція та мігранти. 2021. [електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://www.coe.int/uk/web/compass/migration>

48. Міжнародна міграція. [електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://philarchive.org/archive/SAR-36>

49. Психологія міграції. [електронний ресурс].- Режим доступу:

http://www.ispp.org.ua/backup_ispp/1423057032.pdf

50. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. [електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>

51. Robert Putnam on Immigration and Social Cohesion. [електронний ресурс].-

Режим доступу:

<http://www.hks.harvard.edu/news-events/publications/insight/democratic/robert-putnam>

52. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. [електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>

53. Політичні інститути та процеси. [електронний ресурс].- Режим доступу:

<file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%A2/Desktop/5915-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-11877-1-10-20180724.pdf>

54. Мігранти в Європі: в чому причини кризи. [електронний ресурс].- Режим

доступу: <https://euportal.biz.ua/dovidkova/vyyizd-za-kordon/mihranty-vevropi.html>

55. «Міграційна катастрофа» у Європі як ключове випробування для

європейської єдності. [електронний ресурс].- Режим доступу:

http://ipress.ua/articles/migratsiyna_katastrofa_u_yevropi_yak_klyuchove_vyprovuvannya_dlya_ievropeyskoi_iedn_osti_136868.html

56. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх

кордонів та загострення міжетнічних конфліктів. Політичні науки. 2015. 77 Випуск 1. № 2. Ст. 41–45. [електронний ресурс].- Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34280/1/7_41-45.pdf

57.Нова-стара зброя. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://tyzhden.ua/nova-stara-zbroia/>

58.Євросоюз готує нові санкції проти Лукашенка. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/26/novyna/svit/yevrosoyuz-hotuye-novi-sankcziyi-proty-lukashenka>

59.Битва за ЄС на польському кордоні: режим Лукашенка цього б не робив без підтримки Кремля. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/lukashenko-za-pidtrymky-kremlya-destabilizuye-pols%CA%B9kyu-kordon/31553372.html>

60.Лукашенко штурмує польський кордон: що можуть протиставити диктатору та наскільки «занепокоєні» в Євросоюзі. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.5.ua/svit/lukashenko-shturmuie-kordony-shcho-mozhut-protystavyty-dyktatoru-v-yes-krim-tradytsiinoho-hlybokoho-zanepokoiennia-260668.htm>

61.Спільна "гібридна атака" на ЄС Союзної держави РФ та Білорусі. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3349076-spilna-gibridna-ataka-na-es-souznoi-derzavi-rf-ta-bilorusi.html>

62.Демченко: Кремль використовує міграційну кризу для прискорення запуску ПП-2 та зменшення тиску на РФ. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/svit/rosiya/20211113-demchenko-kreml-vykorystovuye-migratsijnu-kryzu-dlya-pryskorennya-zapusku-pp-2-ta-zmenschennya-tysku-na-rf/>

63.«Мігрантська криза» – російсько-білоруська інформаційна кампанія.

[електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://www.rnbo.gov.ua/files/2021/%D0%A6%D0%9F%D0%94/%D0%9C%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0.pdf>

64.Міграційна криза – приклад еволюції механізмів міжнародного гібридного шантажу. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/779467.html>

65.Військові навчання Білорусі та Росії: чого очікувати. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/viiskovi-navchannia-bilorusi-ta-rosii-na-shcho-zvazhytsia-soiuzna-rishuchist-a-60475286/a-60475286>

66.Росія може атакувати Україну з території Білорусі – Держдепартамент США. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-rosija-ukrajina-ataka-z-bilorusi/31661157.html>

67.У Росії висунули США "пропозицію" щодо України та Грузії у НАТО. [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20220201014253/https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/u-rosii-visunuli-ssha-propozitsiyu-schodo-ukraini-ta-gruzii-u-nato.htm>